

Σώματα Κειμένων και ειδική ορολογία: η ορολογία της Γεωπολιτικής

Ιωάννης Ε. Σαριδάκης
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
iesaridakis@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εργασία συνοψίζει τη μεθοδολογία ανάπτυξης ενός πολυγλωσσικού ορολογικού πόρου στο πεδίο της Γεωπολιτικής. Κατ' αρχάς, παρουσιάζει συνοπτικώς την έννοια των Σωμάτων Κειμένων, το εφαρμοσμένο πεδίο της Ορολογίας και την εννοιολόγηση των «ειδικών γλωσσών». Αναδεικνύει την αξιοποίηση των ΣΚ στην ορολογική έρευνα και, πιο συγκεκριμένα εν προκειμένω, στη δημιουργία του τριγλωσσικού καταλόγου όρων Γεωπολιτικής. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται το ΣΚ που αποτέλεσε την πηγή εξαγωγής των όρων Γεωπολιτικής και τα κριτήρια της συλλογής του, καθώς και η μεθοδολογία και τα εργαλεία μελέτης και καταγραφής των όρων στον πληροφοριακό πόρο.

Ο ορολογικός πόρος, η μεθοδολογία και διαδικασία συγκρότησης του οποίου αναφέρεται στην παρούσα εργασία, στοχεύεται να χρησιμοποιηθεί πρωτίστως από ερευνητές στο πεδίο της Γεωπολιτικής, όπως και από φοιτητές με ενδιαφέρον στο πεδίο αυτό, σε οποιοδήποτε επίπεδο.

Abstract

This paper is a summary report on the methodology adopted for the development of a multilingual terminological resource in the field of Geopolitics. First, it outlines the concept of (text) corpora, the applied field of Terminology and the conceptualisation of “special languages”. Further, the paper presents the utilisation of corpora in terminological research, and, more specifically in the development of the reported trilingual term list in the field of Geopolitics. Section 2 presents the corpus from which the geopolitical terms were derived, as well as the criteria for its compilation and the methodology and tools used for retrieving, documenting and recording the terms in the information resource developed.

The terminological resource, the methodology adopted and the compilation process used for its development are primarily aimed at researchers in the field of Geopolitics, as well as at students interested in this field, at any undergraduate or graduate level.

Λέξεις-κλειδιά: Γλωσσολογία Σωμάτων Κειμένων, Ειδική ορολογία, Ορογραφία, Γεωπολιτική

Ευχαριστίες

Η έρευνα που παρουσιάζεται στην παρούσα εργασία χρηματοδοτήθηκε από τον Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας (ΕΛΚΕ) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, υπό την επιστημονική ευθύνη του Καθηγητού Γεωπολιτικής του ΕΚΠΑ, κ. Ι.Θ. Μάξη.

Πέραν του υπογράφοντος, που είχε την ευθύνη της διατύπωσης της επιστημονικής μεθοδολογίας και του συντονισμού των ερευνητών, η ομάδα έργου απαρτιζόταν από:

(α) την ερευνήτρια κ. Γεωργία Κωστοπούλου, διπλωματούχο μεταφράστρια, μέλος του διδακτικού προσωπικού (ΕΕΠ) του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου και υποψήφια διδάκτορα του ΕΚΠΑ,

(β) την ερευνήτρια κ. Έφη Μούκα, διπλωματούχο μεταφράστρια, πανεπιστημιακή υπότροφο, διδάσκουσα και υποψήφια διδάκτορα του ΕΚΠΑ, και

(γ) τον κ. Γιάννη Κόντη, πτυχιούχο Επιστήμης Υπολογιστών του Πανεπιστημίου Κρήτης, ο οποίος συνέβαλε στο έργο με την ψηφιοποίηση μέρους του κειμενικού υλικού της παρούσας έρευνας και στην ανάπτυξη της λογικής υποδομής της πληροφοριακής πλατφόρμας δημοσίευσης του ορολογικού πόρου.

Ευχαριστώ από καρδιάς τις δύο ερευνήτριες και τον κ. Κόντη για την απολύτως παραγωγική συνεργασία μας και την επιμονή που επέδειξαν, σε όλη τη διάρκεια ενός ομολογουμένως δύσκολου και πολύπλοκου έργου. Ιδίως όμως, ευχαριστώ τον Καθηγητή κ. Μάξη για την πολυτιμότερη συμβολή του στη βιβλιογραφική και σημασιολογική τεκμηρίωση του εμπειρικού υλικού και, τέλος, για την αστείρευτη υπομονή του σε όλη τη διάρκεια υλοποίησης του έργου.

1. Θεωρητικό και μεθοδολογικό υπόβαθρο

1.1. Σώματα Κειμένων

Τα Σώματα Κειμένων (ΣΚ) είναι ηλεκτρονικές συλλογές κειμενικού υλικού, που δομούνται με συστηματικούς όρους. Αξιοποιούνται δε, για τη συγκέντρωση και τον χαρακτηρισμό γλωσσικών δεδομένων, με στόχο την ανάλυσή τους, κατά κανόνα γλωσσολογική, τόσο ως επιτελεσμάτων, όσο και, ευρύτερα, ως συστημικών συνόλων. Σύμφωνα με τον Sinclair (1991: 171), ΣΚ είναι συλλογές αυθεντικών εκφορών λόγου σε φυσική γλώσσα (naturally-occurring language texts), οι οποίες δημιουργούνται για τον χαρακτηρισμό της κατάστασης ή της ποικιλίας μιας εν λόγω φυσικής γλώσσας (Σαριδάκης 2010: 25, πβ. και Sinclair 2004).

Στις μέρες μας, η ανάπτυξη και επεξεργασία ΣΚ γίνεται με την αξιοποίηση ισχυρών υπολογιστικών συστημάτων που κάνουν χρήση εξειδικευμένων εργαλείων. Στην υπολογιστική εκδοχή τους, κατά συνέπεια, και ανολόγως της στόχευσής τους, τα ΣΚ (ιδίως τα ΣΚ γενικής γλώσσας – βλπ. κατωτέρω και 1.3) συχνά περιλαμβάνουν πλέον εκατομμύρια λέξεις. Περαιτέρω, ο Sinclair (1996: 27), εστιάζοντας στη φύση και τη σύνθεση των ΣΚ (Σαριδάκης 2010: 26), ορθώς προτρέπει στην κατεύθυνση τα ΣΚ να αποτελούν συλλογές τεμαχίων λόγου (pieces of language) που επιλέγονται και ταξινομούνται με βάση σαφή και συγκεκριμένα γλωσσολογικά κριτήρια. Τα τεμάχια λόγου αυτά χρησιμοποιούνται ως δείγμα στην επακολουθούσα γλωσσολογική έρευνα. Κατά συνέπεια, τα κριτήρια ανάπτυξης ενός ΣΚ δεν μπορούν να είναι ασαφή ή αυθαίρετα, ενώ το συλλεγόμενο κειμενικό υλικό πρέπει να ικανοποιεί συγκεκριμένες και εκ των προτέρων διατυπούμενες συνθήκες για να συμπεριληφθεί σε ένα ΣΚ. Στην Ενότητα 2, παρουσιάζονται το ΣΚ της εργασίας μας και τα κριτήρια επιλογής των κειμένων που συμπεριελήφθησαν σε αυτό.

Περαιτέρω, αναφορικά με την έννοια «Σώμα Κειμένων», εντοπίζει κανείς πληθώρα ορισμών, προσεγγίσεων και επί μέρους μεταβλητών, που εξελίσσονται και προσαρμόζονται με την πάροδο του χρόνου στα εκάστοτε όρια των υπολογιστικών συστημάτων και εργαλείων, όπως ασφαλώς και στη φύση, την έκταση και το περιεχόμενο της επιδιωκόμενης έρευνας. Συνήθως, η λειτουργική σύνθεση των περιγραφικών κριτηρίων διακρίνει, σε αδρές γραμμές¹, τις ηλεκτρονικές κειμενικές συλλογές σε ΣΚ γενικής γλώσσας (ή και κατά κανόνα, ΣΚ αναφοράς), σε εξειδικευμένα, συγχρονικά, διαχρονικά, στατικά ή υπό παρακολούθηση ΣΚ και, με προσανατολισμό στις Μεταφραστικές Σπουδές και τις μεθοδολογίες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο αυτό, σε παράλληλα, συγκρίσιμα, και μεικτά ΣΚ. Παρακάτω, και με βάση αυτά τα κριτήρια, προσδιορίζεται τυπολογικώς το ΣΚ της παρούσας εργασίας.

Τα ΣΚ αναφοράς (reference corpora) αξιοποιούν κατά κανόνα ολιγάριθμα και αρκετά περιεκτικά μεταδεδομένα χαρακτηρισμού των κειμένων που περιλαμβάνουν και χρησιμεύουν ως «σταθερά σύγκρισης» (tertium comparationis). Κατ' αντιδιαστολή, τα κείμενα ενός *ad hoc* συγκροτημένου ΣΚ (που αναπτύσσεται για να χαρακτηρίσει τη γλωσσική εκφορά σε ένα συγκεκριμένο πεδίο ή μιας κοινωνιογλωσσολογικώς προσδιορισμένης ομάδας χρηστών μιας φυσικής γλώσσας), αντιπαραβάλλονται σε κείμενα της «γενικής γλώσσας» ως προς συγκεκριμένα λεξιλογικά και δομικά στοιχεία τους. Οι επικαλύψεις, οι ομοιότητες και οι διαφορές που αναδεικνύονται από τη σύγκριση του *ad hoc* συγκροτούμενου ΣΚ με το ΣΚ αναφοράς, συστηματοποιούμενες, δύνανται να «χαρακτηρίσουν» και να «τυπολογήσουν» τα κείμενα, τις συνθήκες εκφοράς τους ή τους συντάκτες τους ως προς κάποιες γλωσσικές ή λειτουργικές μεταβλητές. Αντιβάλλεται, κατά την έννοια αυτή, το «μέρος» στο «όλον».

Ασφαλώς, η οριοθέτηση του προσδιοριστικού «γενική», ως προς το σύστημα μιας φυσικής γλώσσας, είναι δεκτική πολλών προσεγγίσεων, και οπωσδήποτε όχι παγιωμένη ή σταθερή², η δε αστάθεια αυτή αντανακλάται εν γένει και στα κριτήρια δόμησης και στα μεταδεδομένα χαρακτηρισμού ΣΚ γενικής γλώσσας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφοροποίησης τέτοιων συνόλων κριτηρίων (όχι όμως απαραίτητως και διαφορετικής προσέγγισης, ως προς τα λειτουργικά στοιχεία τα οποία λαμβάνονται εν γένει υπόψιν κατά την ανάπτυξη ενός ΣΚ αναφοράς) είναι τα (διαφορετικά) μεταδεδομένα που έχουν χρησιμοποιηθεί για την τυπολόγηση των κειμένων που έχουν συμπεριληφθεί στις δύο ευρύτερα γνωστές συλλογές κειμένων γενικής γλώσσας της Νέας Ελληνικής, του ΕΘΕΓ³ και του ΣΕΚ⁴.

1. Για πληρέστερη παρουσίαση της τυπολογίας των σωμάτων κειμένων, βλπ. Σαριδάκης 2010: 222-235.

2. «Ένα χαρακτηριστικό ΣΚ αναφοράς θα αντιπροσωπεύει αυτό που η γλωσσική κοινότητα συμφωνεί ότι θα διάβαζε ένα καλώς καταρτισμένο μέλος της μεσαίας τάξης εκτός του εργασιακού περιβάλλοντός του, κατά κανόνα σε έντυπη μορφή, χωρίς πάντως να εξαιρούνται τα χειρόγραφα ή τα δακτυλόγραφα κείμενα. Επίσης, τουλάχιστον κατ' αρχήν, ένα ΣΚ αναφοράς θα πρέπει να περιέχει ένα δείγμα αυτού που τα μέλη της κοινότητας θα άκουγαν σε συζητήσεις, σε περισσότερο τυπικές κοινωνικές περιστάσεις, ή στο ραδιόφωνο. Η σύλληψή του είναι προσεκτική και η σύνθεσή του συνειδητή» (Teubert & Čermáková 2007: 67 στο Σαριδάκης 2010: 29).

3. «Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας». Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου (ΙΕΛ) <<http://hnc.ilsp.gr/>>.

4. «Σώμα Ελληνικών Κειμένων». Πανεπιστήμιο Αθηνών και Πανεπιστήμιο Κύπρου <<http://sek.edu.gr/>>.

Εξειδικευμένο, ή ειδικό, ΣΚ είναι αυτό που περιέχει κείμενα ενός συγκεκριμένου είδους (π.χ. Γεωπολιτικής, Βιοχημείας), σε μία ή περισσότερες φυσικές γλώσσες, σε σχέση παραλληλίας ή συγκρισιμότητας μεταξύ τους. Το ΣΚ της εργασίας μας είναι ένα εξειδικευμένο, *ad hoc*, ΣΚ.

Τα *συγχρονικά* ΣΚ στοχεύουν να αντιπροσωπεύσουν μια γλώσσα ή γλωσσική ποικιλία σε συγκεκριμένο χρόνο, ενώ τα *διαχρονικά* σώματα κειμένων, αντιπροσωπεύουν μια γλώσσα (ή γλωσσική ποικιλία) σε συγκεκριμένη περίοδο (Kennedy 1998: 22, 122). Η παρούσα έρευνα δύναται να χαρακτηριστεί συγχρονική (στο βαθμό που τα κείμενα του ΣΚ είναι, κατά κύριο λόγο, σύγχρονα, ενώ, περαιτέρω, δεν εξετάζουμε τα ειδικά λεξήματα υπό διαχρονικό/εξελικτικό πρίσμα). Κατά την έννοια αυτή, το ΣΚ της παρούσας εργασίας εργασίας είναι συγχρονικό, με την παραδοχή, ωστόσο, ότι διαχρονική υπόσταση εντοπίζεται στο αγγλικό υπο-ΣΚ (2.1.3.1), το οποίο περιέχει παλαιότερα κείμενα στο πεδίο.

Τα *υπό παρακολούθηση* (monitor) ή *δυναμικά* (dynamic) ΣΚ είναι «μη πεπερασμένες τράπεζες γλωσσικών δεδομένων» (Kennedy 1998: 22) οι οποίες εξελίσσονται με τη διαρκή προσθήκη κειμενικού υλικού, που πληροί τα ίδια κριτήρια περιγραφής με το αρχικό υλικό του ΣΚ. Το ΣΚ της παρούσας εργασίας, καίτοι στην τρέχουσα εκδοχή του είναι *στατικό*, στοχεύουμε να εξελιχθεί σε ΣΚ υπό παρακολούθηση στο πεδίο της Γεωπολιτικής, χρησιμοποιώντας ως βάση το σύνολο κριτηρίων που χρησιμοποιήσαμε για την τρέχουσα ανάπτυξή του.

Συγκρίσιμα είναι τα ΣΚ που δομούνται, σε μία (ενδογλωσσικά) ή και περισσότερες γλώσσες (διαγλωσσικά), ώστε να είναι δυνατή η αντιπαραβολική εξέταση ενός γλωσσικού φαινομένου, στις επί μέρους ενότητες του σώματος κειμένων. Τα κριτήρια συγκρισιμότητας ορίζονται κατά κανόνα βάσει του (θεματικού) πεδίου, της εκάστοτε γλωσσικής ποικιλίας, του χρόνου και της έκτασης των κειμένων (πβ. Σαριδάκης 2010: 262-278)⁵. Κατ' αντιδιαστολή και με βάση το ίδιο πρίσμα τυπολόγησης, *παράλληλα* είναι τα ΣΚ που περιέχουν ένα ή περισσότερα κείμενα σε μία φυσική γλώσσα, σε στοίχιση («παραλληλισμό») με τα μεταφράσματά τους σε μία ή περισσότερες άλλες φυσικές γλώσσες⁶ και *μεικτά* είναι τα (διαγλωσσικά) σώματα κειμένων τα οποία συνδυάζουν παράλληλα και συγκρίσιμα κείμενα. Υπό το συγκεκριμένο πρίσμα, και δεχόμενοι ότι τα μεταφρασμένα κείμενα που περιέχονται σε ορισμένα υπο-ΣΚ έχουν τύχει εκτενούς επιστημονικής και γλωσσικής επιμέλειας από τους συντάκτες τους, το ΣΚ της παρούσας εργασίας είναι συγκρίσιμο τριγλωσσικό⁷.

1.2. Ορολογία, ειδική γλώσσα και όροι

Ένα από τα κατ' εξοχήν πεδία στα οποία τα Σώματα Κειμένων και οι συναφείς με αυτά μεθοδολογίες της Γλωσσολογίας Σωμάτων Κειμένων τυγχάνουν ευρύτατης χρήσης, είναι αυτό της (ειδικής) ορολογίας, σε συγκεκριμένα πεδία χρήσης των φυσικών γλωσσών, με σκοπό την άντληση και, περαιτέρω, την κειμενική και σημασιολογική ανάλυση της λεξικής πληροφορίας.

Ο Rondeau (1984: 18 στο Σαριδάκης 1999: A54) προτείνει τρεις ορισμούς για την Ορολογία, ως ακολούθως:

- (1) Το σύνολο των όρων ενός κλάδου, όπως είναι για παράδειγμα η Βιοχημεία, ή μιας επιστήμης όπως είναι, για παράδειγμα, η Γλωσσολογία.
- (2) Οι μέθοδοι συλλογής και ταξινόμησης των όρων, δημιουργίας νεολογισμών, τυποποίησης των όρων, διάδοσης της χρήσης των όρων, τις οποίες εφαρμόζουν οι ορολόγοι και ορογράφοι.
- (3) Το επιστημονικό πεδίο αυτό, το αντικείμενο του οποίου είναι γλωσσολογικής φύσης, ωστόσο έχει διεπιστημονικό χαρακτήρα και αξιοποίηση, ανάλογα με την περίπτωση, στοιχείων της Γλωσσολογίας, της Λογικής, της Οντολογίας, της Ταξινομολογίας και της Επιστήμης των Η/Υ.

Ο Sager (1990: 19), δίδοντας παρόμοιους με τον Rondeau ορισμούς, θεωρεί την Ορολογία ως (πβ. Σαριδάκης 1999: A55):

- (1) Το σύνολο των πρακτικών και των μεθόδων που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή, την περιγραφή και την παρουσίαση των (ειδικών) όρων.
- (2) Μια θεωρία, ως σύνολο προϋποθέσεων, επιχειρημάτων και συμπερασμάτων που απαιτούνται για την ερμηνεία των σχέσεων μεταξύ των *εννοιών* (concepts) και των *όρων* (terms) ως γλωσσικών σημείων.
- (3) Το λεξιλόγιο ενός συγκεκριμένου πεδίου χρήσης μιας φυσικής γλώσσας.

Συγκεκριαστικώς, η «Ορολογία» χρησιμοποιείται για την περιγραφή του λεξιλογίου ενός συγκεκριμένου θεματικού τομέα, τη συλλογή μεμονωμένων λέξεων και λεξημάτων που σχετίζονται με μία συγκεκριμένη επιστήμη ή

5. Εκτενέστερος προβληματισμός για τη φύση των παράλληλων και συγκρίσιμων Σωμάτων Κειμένων, με ειδικότερη εστίαση στη Μετάφραση, στο: Σαριδάκης 2011.

6. Περί του (τεχνικού) παραλληλισμού κειμένων, βλπ. Tidemann 2011.

7. Σε κάθε περίπτωση, τα περιεχόμενα στο ΣΚ μεταφρασμένα κείμενα δεν βρίσκονται σε σχέση παραλληλίας με τα πρωτότυπά τους, σε οποιοδήποτε επίπεδο (κειμένου, παραγράφου ή πρότασης).

κλάδο αυτής. Εξ ίσου, η Ορολογία είναι εφαρμοσμένο διεπιστημονικό πεδίο που αξιοποιεί στοιχεία από τον χώρο της Γλωσσολογίας, της Λογικής, της Οντολογίας και της Πληροφορικής.

1.2.1. Όρος

Ο Rondeau (1984: 19) αναφέρει ότι όρος είναι ουσιαστικά ένα γλωσσικό σημείο με τη σωσσυριανή σημασία, δηλαδή μια γλωσσική μονάδα που φέρει ένα σημαίνον και ένα σημαινόμενο. Η *κατονομασία* (denomination) είναι το *σημαίνον* (signifier) και η *έννοια* (concept) το *σημαινόμενο* (signified). Όρος είναι, λοιπόν, κατά τον Rondeau, ο συνδυασμός λεκτικής εκφοράς και έννοιας και διακρίνεται από τη λέξη, λόγω της χρήσης του σε πεδία (θεματικούς τομείς) του επιστητού (πβ. Σαριδάκης 1999: Α56).

Ο Sager (1990: 19) προσδιορίζει τους «όρους» ως λεξιλογικά στοιχεία που χαρακτηρίζονται από ειδική αναφορά σε ένα επιστημονικό πεδίο και αποτελούν στο σύνολό τους το (ειδικό) λεξιλόγιο του πεδίου αυτού, σε αντιδιαστολή προς τα λεξιλογικά στοιχεία τα οποία λειτουργούν σε γενική αναφορά σε πληθώρα *υπογλωσσών* (sublanguages), και είναι οι λέξεις, στο σύνολό τους το λεξιλόγιο. Η διάκριση αυτή εξ άλλου, εντοπίζεται στο ότι ένα λεξικό ειδικής γλώσσας που καλύπτει έναν συγκεκριμένο θεματικό τομέα περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό όρων, καθώς επίσης και λεξιλογικών στοιχείων γενικής αναφοράς, που δεν φαίνεται να προσιδιάζουν ειδικώς σε μία ή περισσότερες επιστήμες, και κατά την έννοια αυτή έχουν μη προσδιορισμένα ή γενικευμένα χαρακτηριστικά αναφοράς.

Εν τούτοις, ο Sager, στον ανωτέρω ορισμό του, δεν αποσαφηνίζει πλήρως τη σχέση μεταξύ λέξεων και όρων, διότι λέξεις με γενική αναφορά είναι δυνατό να απαντώνται μεν σε περισσότερα του ενός θεματικά πεδία, αλλά και να αποκτούν νέο ή να περιορίζουν το σημασιακό τους εύρος όταν χρησιμοποιούνται σε «διακριτά» μεταξύ τους θεματικά πεδία. Κατά συνέπεια, ανακύπτει το ερώτημα εάν λέξεις του ΣΚ αναφοράς που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία (βλ. Ενότητα 2), όπως *ανάλυση*, *χρόνος*, *χώρος*, *δύναμη*, οι οποίες αποκτούν συγκεκριμένη σημασία και αναφορά στην ορολογία της Γεωπολιτικής, θα πρέπει να συμπεριληφθούν σε έναν κατάλογο ορολογίας όπως ο εδώ περιγραφόμενος στο πεδίο της Γεωπολιτικής, επειδή χρησιμοποιούνται και σε άλλα πεδία, ή επειδή το πλαίσιο της αναφοράς τους είναι πολύ γενικό. Από την άλλη πλευρά, τίθεται το ερώτημα εάν λεξήματα με ειδικό πλαίσιο αναφοράς όπως *κυριαρχία* ή *ισχύς* που χρησιμοποιούνται και από την ευρύτερη γλωσσική κοινότητα και ευλόγως βρίσκονται στο πλαίσιο της καλούμενης «γενικής» γλώσσας, θα πρέπει να εμφανίζονται σε ειδικούς καταλόγους ορολογίας και να σχολιάζονται σημασιολογικώς (βλ. Σαριδάκης 1999: Α56-57).

Ο Rey (1992: 16-17), προσδιορίζοντας τη δραστηριότητα ως προς τους ειδικούς όρους, τη διακρίνει σε *Ορολογία* (terminologie) και *Ορογραφία* (terminographie). Κατ' ακολουθία, η Ορολογία έχει θεωρητικό/μεθοδολογικό προσανατολισμό, ενώ το περιεχόμενο και η στόχευση της Ορογραφίας έχουν περιγραφικό χαρακτήρα, ως προς τα γλωσσικά σημεία, αλλά και ευρύτερα, ως σύνολα που συναπαρτίζουν τα δομικά μέρη της γλώσσας στο πλαίσιο (μίας εκάστης) συνθήκης ειδικής επικοινωνίας (πβ. Σαριδάκης 1999: Α61-62). Σε μια φυσική γλώσσα, για κάθε «ορολογία» ανακύπτουν ζητήματα εσωτερικής συνοχής: από τα Μαθηματικά ως τη Φιλοσοφία, κάθε χώρος διαμορφώνεται εννοιολογικώς με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τις σχολές, τις τάσεις, τους ανθρώπους. Οι «ειδικοί» ενός θεματικού πεδίου (field/domain), σε τελευταία ανάλυση, κατέχουν επαρκώς μόνον την *υπο-ορολογία* (sous-terminologie) του πεδίου στο οποίο έχουν εξειδικευτεί. Οι διάφορες ορολογίες και ειδικά οι σχετικές με τεχνικά και τεχνολογικά θέματα, εξαρτώνται από αρκετά περιστασιακούς παράγοντες ανάπτυξης και εξέλιξης. Ο τεχνικός θεματικός τομέας «πετρέλαιο», για παράδειγμα, περιλαμβάνει κατά περίπτωση πολλές ορολογίες, όπως τους όρους της γεωλογικής έρευνας, των γεωτρήσεων, της εκμετάλλευσης, της μεταφοράς, της επεξεργασίας του αργού πετρελαίου, κ.λπ., αλλά ο όρος *πετρέλαιο* είναι ταυτόχρονα και στοιχείο και της γενικής γλώσσας, όπως και όρος με μεγάλη συχνότητα χρήσης και στα εξειδικευμένα κείμενα γεωπολιτικού περιεχομένου (βλ. και Σαριδάκης 1999: Α62-63).

Ο Μπαμπινιώτης (1994: 31, βλπ. Σαριδάκης 1999: Α64-65) αναφέρει ότι «η λέξη όρος ξεκινάει από τον Αριστοτέλη, ο οποίος προσδιόρισε τον *όρο* ως "λόγος, ο το τί ην είναι σημαίνων", δηλαδή ο σημαίνων τι είναι τι». Όρος, κατά τον Μπαμπινιώτη είναι αρχικά το «όριο», το «τέρμα» και ο «οροδείκτης» (το σημείο που θέτει το τέρμα των ορίων). Επισημαίνει, επίσης, ότι η ιδιαίτερη γλωσσική λειτουργία των όρων στην επικοινωνία προσδίδει στους όρους γλωσσικές ιδιότητες που τους διαφοροποιούν από τη συνήθη χρήση των λέξεων. Οι ιδιότητες αυτές διακρίνονται και συνδυάζονται, κατά τον Μπαμπινιώτη (1994: 32-35), ως ακολούθως:

(1) *Νεολογικός χαρακτήρας*. Οι όροι, συχνά, είναι νεολογισμοί στο σύστημα της φυσικής γλώσσας. Κατά την έννοια αυτή, οι όροι αποτελούν «υστερογενείς», δευτερογενείς χρήσεις και παρουσιάζουν, λόγω της φύσεώς τους αυτής, έντονη αιτιότητα: στη δηλωτική τους λειτουργία, οι όροι αναδεικνύουν μία έντονα αιτιακή σχέση, σε αντιδιαστολή προς τις «πρωτογενείς» λέξεις. Για παράδειγμα, ο όρος *γεωπολιτική* παραπέμπει ευθέως, τόσο στη γεωγραφία (γεω-), όσο και στην πολιτική. Αντιστοίχως, ο όρος *γεωστρατηγική* συσχετίζει γεωγραφία

(γεω-) και στρατηγική. Κατά συνέπεια, η στήριξη των όρων σε υπαρκτά, και κατά συνέπεια αναγνωρίσιμα γλωσσικά στοιχεία τούς καθιστά περισσότερο προσιτούς και κατανοητούς στους χρήστες.

(2) *Σύνθετη υφή*. Τα λεξήματα που προσλαμβάνουν περιεχόμενο όρου σε μια φυσική γλώσσα είναι, κατά κανόνα, *σύνθετες λέξεις* ή και *περιφράσεις*. Η συχνότητα αυτή δικαιολογείται, ξανά, λόγω της δευτερογενούς φύσης των όρων και τους γεγονότος ότι αυτοί στηρίζονται σε γλωσσικές πληροφορίες που προϋπάρχουν στο σύστημα της γλώσσας. Επισημαίνεται ότι γλώσσες όπως η Ελληνική, περιλαμβάνουν όρους, οι οποίοι, σε σημαντική έκταση, έχουν εισέλθει στη γλώσσα μέσω της Μετάφρασης ή υστερογενούς απόδοσης. Παράδειγμα από το ελληνικό ΣΚ της παρούσας εργασίας, ο σύνθετος όρος *ανθρωπογεωγραφία* και ο διλεκτικός όρος *ζωτικός χώρος*.

(3) *Προσωπικός χαρακτήρας* των όρων. Εκτός από κάποιες περιπτώσεις, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες λέξεις μιας φυσικής γλώσσας, των οποίων οι ρίζες είναι άγνωστες, οι όροι παρουσιάζουν έναν αναγνωρίσιμο «προσωπικό χαρακτήρα». Με άλλα λόγια, υπάρχει μια «επώνυμη σχέση του δημιουργού με τον όρο» (Μπαμπινιώτης 1994: 34). Παράδειγμα από το ΣΚ της παρούσας εργασίας, ο όρος *rimland* (Δακτύλιος Γη), που εισάγεται από τον N. Sprykman.

(4) *Πολυμορφία*. Ο Μπαμπινιώτης αναγνωρίζει την πολυτυπία στην απόδοση των όρων και δεν την απορρίπτει ως μέθοδο, τουλάχιστον στο ξεκίνημα της απόδοσης ενός όρου και εν συνεχεία της μεταφοράς του, ως γλωσσικού σημείου, σε ένα γλωσσικό σύστημα και της «εγγραφής» του σε αυτό ως στοιχείου του νοηματοδοτικού δυναμικού του συστήματος. Κατά τούτο, η ύπαρξη περισσοτέρων του ενός όρων (σημαινόντων) ως «προτάσεων αποδόσεως» μπορεί να προβεί χρήσιμη, έως ότου η ίδια η χρήση (usage) παγιώσει κάποιον από αυτούς. Περαιτέρω, στις φυσικές γλώσσες δεν είναι αναγκαίο να υπάρχει για κάθε όρο μία και μόνον σχέση σημαίνοντος-σημαινομένου (1:1), καθώς η συνωνυμία είναι φαινόμενο εγγενές της εξέλιξης των γλωσσικών συστημάτων. Ιδιαίτερως συχνή είναι η ποικιλομορφία στην περίπτωση δημιουργίας όρων μέσω της μετάφρασης, όπως στο ΣΚ της παρούσας εργασίας, οι όροι *Κεντρικός Άξων* και *Ζώνη-Άξων* ως αποδόσεις του όρου *heartland* (του Mackinder).

1.3. Ειδική γλώσσα/υπογλώσσες

Η έννοια της ειδικής γλώσσας ή των υπογλωσσών είναι φυσική απόρροια της διάκρισης μεταξύ «γενικής» και «ειδικής» επικοινωνίας. Επιχειρώντας μια σταχυολογική αναφορά στη διάκριση αυτή, θα προσδιορίσουμε ως «ειδική» την επικοινωνία μεταξύ φυσικών ομιλητών που βασίζεται σε μία σειρά «περιορισμών». Οι εν λόγω περιορισμοί ανάγονται στους (δηλούμενους ή συναγόμενους) «σκοπούς» του κάθε συμμετέχοντα στην επικοινωνιακή πράξη. Σε συγκεκριμένα κειμενικά είδη, π.χ. σε κείμενα ακαδημαϊκού λόγου όπως τα κείμενα του ΣΚ της παρούσας εργασίας, η επικοινωνιακή και πληροφοριακή στόχευση των συντακτών είναι σε αδρές γραμμές γνωστή, ενώ δεν διαφοροποιείται ουσιαδώς μεταξύ των φυσικών γλωσσών. Αντιστοίχως γνωστό (και κατά συνέπεια τυπολογούμενο), είναι και το «κοινό» στο οποίο απευθύνονται οι συντάκτες αυτού του είδους των κειμένων. Συνοψίζοντας, στην ειδική επικοινωνία, αφενός, τα μέρη της επικοινωνίας είναι σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ειδικό σε κάποιο συγκεκριμένο πεδίο και, αφετέρου, ο «κόσμος αναφοράς» της επικοινωνίας μεταξύ των ειδικών περιορίζεται σε αυτόν του ειδικού θεματικού τομέα. Η οριοθέτηση της ειδικής επικοινωνίας προσφέρει, κατ' αντιδιαστολή, τον προσδιορισμό της γενικής επικοινωνίας. Ό,τι δεν θεάται ως «ειδικό» (εν προκειμένω, ο τυποποιημένος κόσμος αναφοράς του τομέα), εκλαμβάνεται ως «γενικό».

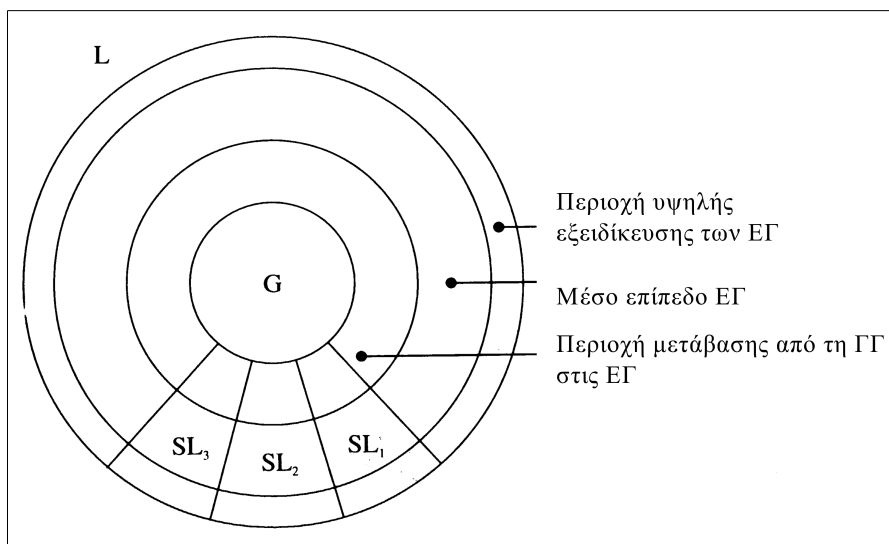
Εξ άλλου, στην περίπτωση της ειδικής επικοινωνίας το επικοινωνιακό σύστημα περιλαμβάνει τη γενική γλώσσα, ως το σύστημα που παρέχει τη σύνταξη, τη μορφολογία και σημαντικό μέρος του χρησιμοποιούμενου λεξιλογίου. Επιπλέον, οι τύποι κειμένων που δημιουργούνται στην επιστημονική επικοινωνία, είναι, κατά βάση, κείμενα πληροφοριακά και περιγραφικά, με κυριότερη λειτουργία την *αναφορική*, και συμπληρωματικές λειτουργίες τη *μεταγλωσσική* και την *εκφραστική* (Cabré 1999: 45, πβ. Κωστοπούλου 1999).

Κατά συνέπεια, η ειδική επικοινωνία διαφέρει από τη γενική (α) στον τρόπο παραγωγής του προφορικού ή γραπτού λόγου, και (β) στη χρήση συγκεκριμένου και ειδικού λεξιλογίου –ορολογίας (Cabré 1999: 47). Η χρήση, κατά το δυνατόν, «τυποποιημένης» ορολογίας (ήτοι, ορολογίας που προτείνεται ή γίνεται αποδεκτή στο επίπεδο της νόρμας από έναν εθνικό ή υπερεθνικό οργανισμό τυποποίησης, όπως π.χ. ο ΕΛΟΤ ή ο ISO, αντιστοίχως) καθιστά την επικοινωνία μεταξύ των ειδικών περισσότερο αποτελεσματική. Τα γλωσσικά σημεία (οι όροι) που χρησιμοποιούνται πρέπει να διακρίνονται από *ακρίβεια*, να κατονομάζουν δηλ. μια πολύ συγκεκριμένη έννοια, από *διαφάνεια*, προκειμένου να μην δημιουργούνται συγχύσεις και επικαλύψεις με άλλους όρους και έννοιες, και από *καταλληλότητα*, με βάση την εκάστοτε επικοινωνιακή κατάσταση και το επίπεδο λόγου

(register) ενός κειμένου (βλ. και τον προβληματισμό του Μάζη [2012: 24-28] αναφορικά με τους όρους και τις έννοιες που καλύπτουν στον τομέα των Διεθνών Σχέσεων)⁸.

Στο σχήμα της Εικ. 1 απεικονίζονται η ταξινόμηση και οι περιοχές επικάλυψης μεταξύ της γενικής γλώσσας και των ειδικών γλωσσών (ή υπογλωσσών). Ο εξωτερικός μεγάλος δακτύλιος αντιστοιχεί στο σύνολο των λεξιλογικών στοιχείων μιας γλώσσας και εμπεριέχει μικρότερους δακτύλιους. Η γενική γλώσσα βρίσκεται στο κέντρο, δεδομένου ότι αποτελεί τον πυρήνα τροφοδότησης των επί μέρους ειδικών γλωσσών. Οι ειδικές γλώσσες, με τη σειρά τους, καταλαμβάνουν κυκλικούς τομείς, που εκτείνονται από την περιφέρεια του πυρήνα (κύκλος G) έως την περιφέρεια του εξωτερικού δακτύλιου (L). Μεταξύ των περιφερειών των κύκλων, οι μεσολαμβάνουσες αποστάσεις αντιστοιχούν στις περιοχές μετάβασης από τη ΓΓ στις ΕΓ, στο μέσο επίπεδο των ΕΓ και στην περιοχή υψηλής εξειδίκευσης των ΕΓ (Rondeau 1983 στο Cabré 1999: 69, πβ. Κωστοπούλου 1999).

Με βάση τη «δομή» του Rondeau (1983), το ΣΚ της παρούσας εργασίας, SL₁ (ΕΓ) μπορεί να θεωρηθεί η (ειδική) γλώσσα της Γεωπολιτικής, SL₂ η (ειδική) γλώσσα της Πολιτικής Επιστήμης, SL₃ η (ειδική) γλώσσα των Διεθνών Σχέσεων, κ.ο.κ. Στην περίπτωση της ειδικής γλώσσας της Γεωπολιτικής, όροι του ΣΚ όπως *πληροφορία, πολιτική, κοινωνία, οντότητα, πόλεμος* ανήκουν στην περιοχή μετάβασης από τη ΓΓ προς τις ΕΓ, όροι όπως *στρατηγική, γεωπολιτική ανάλυση, γεωγραφία, ισχύς, γεωπολιτικός παράγοντας/δρων* ανήκουν στο μέσο επίπεδο των ΕΓ, ενώ, τέλος, όροι όπως *ζωτικός χώρος, δακτύλιος γη, γεωγραφικός χρόνος, ισορροπία ισχύος, υπερδομικός χώρος, συστημική γεωπολιτική ανάλυση* ανήκουν στην περιοχή υψηλής εξειδίκευσης των ΕΓ.

L = Το σύνολο του λεξιλογίου μιας γλώσσας (Λ)

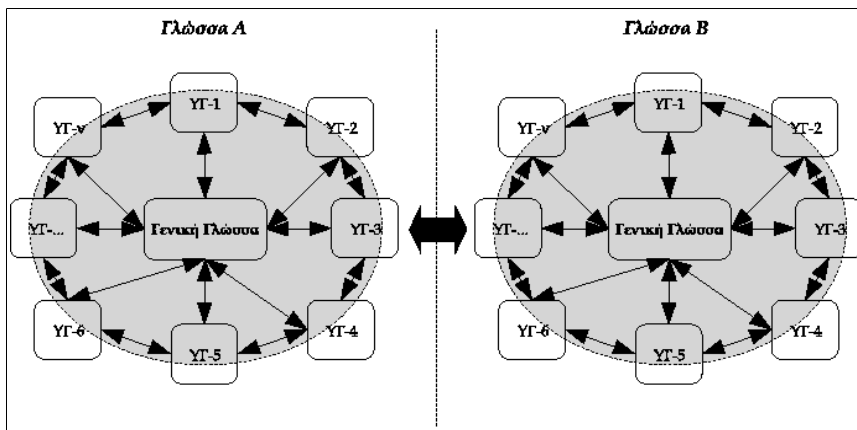
G = Η Γενική Γλώσσα (ΓΓ)

SL = Οι Ειδικές Γλώσσες (ΕΓ), κατά ομάδες (SL_{1,2,3})

Εικόνα 1. Ταξινόμηση και επικάλυψη γενικής γλώσσας και ειδικών γλωσσών ([Rondeau 1983] Cabré 1999: 69, στο Κωστοπούλου 1999).

Εξ άλλου, και με ειδικότερη αναφορά στη Μετάφραση, η σχέση ενδο-συστημικής και δια-συστημικής διάδρασης και επικάλυψης μεταξύ γενικής γλώσσας και (ειδικών) υπογλωσσών, απεικονίζεται ως ακολούθως:

8. Περί των αρχών που διέπουν την ονοματοθεσία στα πεδία ειδικής επικοινωνίας και του σχετικού με αυτές προβληματισμού. βλπ. ενδεικτικώς Σαριδάκης 1999: Α70-Α84.

Εικόνα 2. Η λειτουργική σχέση μεταξύ δύο φυσικών γλωσσών και των υπογλωσσών τους (Σαριδάκης 2010: 42).

Άλλοι ορισμοί για την έννοια «ειδική γλώσσα» ή «υπογλώσσα» αναφέρουν τη γλώσσα που χρησιμοποιείται από μία συγκεκριμένη κοινότητα ομιλητών, που ασχολούνται με ένα συγκεκριμένο θεματικό αντικείμενο ή που ασκούν ένα ειδικό επάγγελμα. Η υπογλώσσα, ως έννοια, αντιστοιχεί στις λειτουργικές ποικιλίες μιας φυσικής γλώσσας (Catford 1965: 83) και στον τρόπο με τον οποίο η γλώσσα γίνεται αντιληπτή ως το κοινώς αποδεκτό σύστημα λεκτικής επικοινωνίας στο εσωτερικό μίας κοινότητας (βλ. N. Sager 1986: 1-16, Σαριδάκης 2010: 33-34). Σύμφωνα με άλλες προσεγγίσεις, ο όρος υπογλώσσα είναι υπώνυμο του όρου *τεχνόλεκτος*, όπου κάθε τεχνόλεκτος έχει τη δική της λειτουργία, τις δικές της δομές και το δικό της διακριτό πεδίο αναφοράς. Ωστόσο, και εδώ, η τεχνόλεκτος δεν αντιμετωπίζεται ως ανεξάρτητη της γενικής γλώσσας, αλλά ως σχετιζόμενη με αυτήν⁹.

2. Ορολογία Γεωπολιτικής από τριγλωσσικό ΣΚ

2.1. Το Σώμα Κειμένων της εργασίας

2.1.1. Το ελληνικό ΣΚ (232.105 λέξεις)

2.1.1.1. Ι.Θ. Μάζης (2002). *Η Γεωπολιτική: Η Θεωρία και η Πράξη*. εκδ. Παπαζήση (129.609 λέξεις).

Στο μεγάλης έκτασης έργο του, ο Καθηγητής Οικονομικής Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής κάνει σύντομη ιστορική αναδρομή των βασικών γεωγραφικών Σχολών: της Γερμανικής Σχολής (Ratzel, Kjellen, Haushofer), της Αγγλοσαξονικής Σχολής (ή/και κλασικής Γεωπολιτικής), της Γαλλικής Σχολής αλλά και της Γεωγραφίας και του αντικειμένου της με έμφαση στην έννοια του Γεωγραφικού Χώρου και των ειδών του. Περαιτέρω, αναφέρεται εκτενώς στη σχέση Γεωπολιτικής - Οικονομικής Γεωγραφίας, στη μαρξιστική αντίληψη του χώρου και στην ανάλυση του Γεωγραφικού Χρόνου και του Οικονομικού Χώρου, καθώς και σε ζητήματα της παγκοσμιοποίησης και της Γεωπολιτικής της Πληροφορίας, ενώ στο 2ο μέρος του βιβλίου του εμπεριέχονται περιπτωσιολογικές μελέτες με αναφορά σε διάφορα γεωπολιτικά περιβάλλοντα και διαφορετικούς γεωπολιτικούς δρώντες.

2.1.1.2. Ι.Θ. Μάζης (2012). *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το νεοθετικιστικό πλαίσιο*, εκδ. Παπαζήση (102.496 λέξεις).

Στο έργο του αυτό, ο θεωρητικός παρουσιάζει κριτικά διεθνολογικές θεωρητικές συγκροτήσεις του νεοθετικιστικού πλαισίου και ασκεί κριτική στις θεωρητικές αδυναμίες των αυτοαναγορευμένων «Διεθνών Θεωριών» στο πλαίσιο αυτό. Παρουσιάζει τη θεωρία της Σύγχρονης Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης με τον προσδιορισμό των κύριων θεωρητικών χαρακτηριστικών της Νέας Γεωγραφίας και της Γεωπολιτικής, και συμπληρώνει το έργο του με Παράρτημα δικών του θεωρητικών κειμένων περί διάκρισης μεταξύ Γεωπολιτικής και Γεωστρατηγικής, όπως και με μια κριτική επί της λεγόμενης «κριτικής σχολής της γεωπολιτικής», αλλά και μεταφρασμένα υπό την επιμέλειά του επιστημολογικά κείμενα.

9. Για μεγαλύτερη προσέγγιση της διάκρισης των φυσικών γλωσσών σε «γενικές» και «ειδικές» (ή τεχνόγλωσσες), βλπ. Σαριδάκης 2010: 32-42.

2.1.2. Το γαλλικό ΣΚ (220.436 λέξεις)

2.1.2.1. Yves Lacoste (2010). *La géopolitique et le géographe*. Choiseul Éditions (86.979 λέξεις).

Ο γνωστός γεωπολιτικός Yves Lacoste, μέσω των ερωτήσεων του εξίσου μεγάλου γάλλου γεωγράφου Pascal Lorot, αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στο έργο αυτό στις απαρχές της Γεωπολιτικής και της Γαλλικής Σχολής της Γεωπολιτικής, σε μεθόδους και αναπαραστάσεις της Γεωπολιτικής, στις έννοιες της Γεωπολιτικής και της Γεωοικονομίας σε συνεργασία με τον Lorot, καθώς και στα τελευταία δύο έργα του *Vive la Nation!* και *La question post coloniale*, ενώ κάνει γεωπολιτικές αναλύσεις για τη χώρα του.

2.1.2.2. Florian Louis (2014). *Les grands théoriciens de la géopolitique*. PUF (53.089 λέξεις).

Ιστορικός και καθηγητής Γεωπολιτικής σε προπαρασκευαστικά τμήματα για τις Grandes Écoles στη Γαλλία, ο Louis στο βιβλίο του αυτό παρουσιάζει όλες τις Σχολές της Γεωπολιτικής, αναφερόμενος, μεταξύ άλλων, στους: Ratzel, Mahan, Mackinder, Spykman, Schmitt, Vidal, Ancel, Brzezinski, Huntington, Luttwak, Nye, Walzer και Ó Tuathail.

2.1.2.3. Gérard Chaliand (1991/2001). *Anthologie mondiale de la stratégie*. éd. Robert Laffont (80.368 λέξεις).

Ο γάλλος Γεωπολιτικός, Chaliand παραθέτει στο 1.500 σελίδων έργο του σημαντικά και διαχρονικά ονόματα στον χώρο της πολιτικής και της στρατηγικής, μεταξύ άλλων των Sun-Zi, Végèce, Machiavel, Clausewitz, Mao-Ze-Dong, De Gaulle, Churchill, Richelieu, Gandhi, παρουσιάζοντας σε ένα μόνο έργο μερικά από τα σημαντικότερα κείμενα στρατηγικής στην Ιστορία, και κάνοντας σε κάθε απόσπασμα σύντομη παρουσίαση της υπό εξέταση προσωπικότητας και του ιστορικού πλαισίου της.

2.1.3. Το αγγλικό ΣΚ (174.102 λέξεις)

2.1.3.1. Gearóid Ó Tuathail, Simon Dalby & Paul Routledge (eds) (2003). *The Geopolitics Reader*. Routledge (174.102 λέξεις).

Πρόκειται για σύγγραμμα, κάθε επί μέρους κεφάλαιο του οποίου προσφέρει συνόψεις της υπό εξέταση ιστορικής περιόδου. Ο τόμος αυτός περιέχει κείμενα από τους πρώτους γερμανούς γεωπολιτικούς, όπως και ιστορικές ηγετικές προσωπικότητες και αναλυτές της μεταψυχροπολεμικής εποχής, παρουσιάζοντας αλληλοσυμπληρούμενες αλλά και αντικρουόμενες απόψεις από την ιμπεριαλιστική εποχή, μέχρι σύγχρονες γεωπολιτικές και αντι-γεωπολιτικές θεωρήσεις. Περιλαμβάνει κείμενα -μεταξύ άλλων- των Mackinder, Haushofer, Roosevelt, Hitler, Kennan, Brezhnev, Huntington, Saidon, Bush, Martin Luther King.

2.2. Κριτήρια επιλογής και αντιπροσωπευτικότητα του ΣΚ

Το ζήτημα της αντιπροσωπευτικότητας είναι κομβικό σε ό,τι αφορά στο σχεδιασμό ενός ΣΚ. Το κειμενικό δείγμα θεωρείται, κατ' αρχήν, ότι παρέχει ασφαλή στοιχεία και θα πρέπει, συνεπώς, να αντικατοπτρίζει με ασφάλεια τα χαρακτηριστικά του γλωσσικού πληθυσμού από τον οποίο προέρχεται. Τα ποιοτικά κριτήρια για την επιλογή του ως άνω αντιπροσωπευτικού του πεδίου της Γεωπολιτικής corpus μας για την άντληση του ορολογικού υλικού συνοψίζονται και ιεραρχούνται ως εξής¹⁰:

(α) *Πηγή προέλευσης*. Στο ΣΚ περιελήφθησαν αποκλειστικώς κείμενα γεωπολιτικών αναγνωρισμένης αξίας και εμπέλειας και, ειδικότερα, κείμενα που ανήκουν στα λεγόμενα «πανεπιστημιακά συγγράμματα» και αευθύνονται σε συγκεκριμένο αναγνωστικό κοινό, κατά κύριο λόγο σε πανεπιστημιακούς, ερευνητές και φοιτητές Γεωπολιτικής. Κατά τον τρόπο αυτό, οι όροι προέρχονται από αμιγώς θεωρητικά και επιστημονικά κείμενα τα οποία και τα ίδια παρουσιάζουν εκτενώς και εμπειριστατωμένα τις σχετικές με το αντικείμενο της Γεωπολιτικής έννοιες και σημασίες. Κατά την έννοια αυτή, δεν χρησιμοποιήθηκαν κείμενα με αναφορές στη Γεωπολιτική από τον Τύπο, λόγω του εγγενούς κινδύνου να περιέχουν λανθασμένες, συνειδητά ή μη, λεξιλογικές επιλογές και σημασιακές χρήσεις.

(β) *Προθετικότητα (sensu de Beaugrande & Dressler: 113-116)*. Με το κριτήριο αυτό, προσδιορίζεται η στοχευμένη χρήση των όρων στον πραγματολογικώς νοούμενο χώρο της Γεωπολιτικής και της Γεωγραφίας. Το κριτήριο αυτό οδηγεί στη μη συμπερίληψη στο ΣΚ δειγμάτων που, αν και (γεω)πολιτικού περιεχομένου, χαρακτηρίζονται από απλουστευτική, προπαγανδιστική ή/και γενικευτική προθετικότητα. Για παράδειγμα, αποκλείστηκαν κείμενα εργασίας ή μελέτες που εμφανή σκοπό έχουν να εξυπηρετήσουν πρωτίστως πολιτικούς στόχους, άρα πιθανότητα θα διαστρεβλωνόταν εν μέρει ή εν όλω το σημασιακό περιεχόμενο των όποιων όρων.

(γ) *Υψηλή «ένταση όρων» και χαρακτηριστικός βαθμός εξειδίκευσης*. Τα κείμενα του ΣΚ έπρεπε να εμπεριέχουν πληθώρα επιστημονικών όρων, όπως και να χαρακτηρίζονται από υψηλό περιεχόμενο πραγματολογικής αναφοράς.

10. Ανάλογα κριτήρια επιλογής έχουν χρησιμοποιηθεί στο ΣΚ που περιγράφεται στο Σαριδάκης 1999: A89-A92. Πβ. και Saridakis 2000.

(δ) *Εκφορά σε πρωτότυπη (φυσική) γλώσσα.* Τα κείμενα του ΣΚ είναι συντεταγμένα στη φυσική γλώσσα των συγγραφέων. Ωστόσο, από τη σύνθεση του ΣΚ δεν αποκλείστηκαν τμήματα των κειμένων που αποτελούσαν μετάφραση ή απόδοση από τους ίδιους τους συγγραφείς πρωτότυπων γεωπολιτικών κειμένων αναφοράς, καθώς τις μεταφράσεις αυτές είχαν επιμεληθεί οι ίδιοι οι συγγραφείς αυτών των κειμένων και, κατά την έννοια αυτή, η γλωσσική εκφορά τους μπορεί να χαρακτηριστεί *φυσική*¹¹.

2.3. Σύνθεση ΣΚ

Τα υπο-ΣΚ της Γαλλικής και Αγγλικής δημιουργήθηκαν έπειτα από σάρωση των εντύπων βιβλίων και οπτική αναγνώριση (OCR) των κειμένων. Στη φάση αυτή της διεργασίας, χρησιμοποιήθηκε η εφαρμογή λογισμικού GScan2pdf, σε πλατφόρμα Linux. Τα κείμενα υποβλήθηκαν περαιτέρω σε μετα-επιμέλεια (post-editing), για την αποσφαλμάτωση του υλικού που είχε αναγνωρισθεί από την εφαρμογή. Τα ελληνικά υπο-ΣΚ ήταν διαθέσιμα εξ αρχής σε ψηφιακή μορφή.

2.4. Μεθοδολογία και εργαλεία ανάπτυξης του τριγλωσσικού ορολογικού πόρου στο πεδίο της Γεωπολιτικής

2.4.1. Υποψήφιοι όροι

Κάθε ορογραφική ή λεξικογραφική διαδικασία που βασίζεται σε μεθοδολογία της Γλωσσολογίας Σωμάτων Κειμένων, όπως η εδώ περιγραφόμενη, είναι εμπειρική: προτού καταλήξουμε στους όρους που θα αναλυθούν και περιγραφούν σημασιολογικά, σταθμίζουμε την πιθανότητα των λεξημάτων του ΣΚ να αποτελούν «όρους», κατά τα ανωτέρω περιγραφέντα. Η στάθμιση γίνεται βάσει (α) στατιστικής-υπολογιστικής ανάλυσης των υποψηφίων όρων (candidate terms), και (β) μη αυτόματου εντοπισμού και ανάλυσης του λεξικού συγκειμένου των υποψηφίων όρων αυτών.

Στο στάδιο (α), για την εξαγωγή των υποψηφίων όρων (μονολεκτικών και πολυλεκτικών) που υπάρχουν στα ΣΚ της παρούσας μελέτης, χρησιμοποιήσαμε για κάθε επί μέρους σύγγραμμα, κατάλογο των λέξεων-κλειδιών (βλπ. 2.4.2). Ως προς την εξαγωγή των λέξεων-κλειδιών από τα ΣΚ της μελέτης μας, ακολουθήσαμε σε γενικές γραμμές τη μεθοδολογία που περιγράφεται στο Kilgarriff et al. 2014. Κάθε ΣΚ, και κάθε υπο-ΣΚ (βιβλίο) αναλύθηκε, στο στάδιο αυτό, ξεχωριστά από τα υπόλοιπα ΣΚ της μελέτης. Τούτο διότι, δεν υφίσταται συγκρισιμότητα στα επίπεδα του μεγέθους, της ορολογικής έντασης και, κυρίως, της ειδικότερης θεματικής εστίασης μεταξύ των βιβλίων που συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Κατά συνέπεια, η όποια ομαδοποίηση των κειμένων ως προς την άντληση των λέξεων-κλειδιών θα δημιουργούσε υπερβολικό «θόρυβο», όπως και «σιωπή», δηλαδή θα ανεδείκνυε ως στατιστικώς σημαντικά συγκεκριμένα λεξήματα, κατά τρόπο μη χαρακτηριστικό, αφήνοντας, κατ' αντιδιαστολή, άλλα λεξήματα στην αφάνεια, ως στατιστικώς μη σημαντικά.

Λόγω κυρίως της ποσοτικής σύνθεσης του ΣΚ, στο οποίο τα γαλλικά και ελληνικά κείμενα καταλαμβάνουν τον κύριο όγκο, ως «πρωταρχικές» γλώσσες στις οποίες ακολουθήθηκε η στατιστική-αναλυτική διαδικασία που περιγράφεται εδώ, ήταν τα Γαλλικά και τα Ελληνικά. Τούτο σημαίνει ότι οι αντιστοιχίσεις και οι αναλογίες μεταξύ των υποψηφίων όρων αναζητήθηκαν και τεκμηριώθηκαν σε τρία στάδια:

(α) στο πρώτο στάδιο, ολοκληρώθηκε η διαδικασία εύρεσης και σημασιολογικής τεκμηρίωσης και παρουσίας των όρων για τα ελληνικά και τα γαλλικά κείμενα,

(β) στο δεύτερο στάδιο, τα ευρήματα από τις δύο επί μέρους γλώσσες αντιπαραβλήθηκαν και συνδυάστηκαν στο αναλυτικό φύλλο επεξεργασίας των όρων (βλπ. 2.4.5), και

(γ) στο τρίτο στάδιο, οι εγγραφές της βάσης δεδομένων των όρων (βλπ. 2.4.5) συμπληρώθηκαν από την ερευνητική ομάδα με τις λεξικές αντιστοιχίες, όπου αυτές υπήρχαν, από την ανάλυση του αγγλικού υπο-ΣΚ. Το στάδιο αυτό είναι αμειγώς εμπειρικό και στηρίχθηκε στο γνωσιακό υπόβαθρο και το γλωσσικό αισθητήριο των μελών της ερευνητικής ομάδας.

Λόγω της φύσεως και του περιεχομένου τους, επισημαίνεται, τέλος, ότι τα συγγράμματα 2.1.2.3 και 2.1.3.1 χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για την άντληση και τεκμηρίωση των ορισμών και των παραδειγμάτων που συμπεριλήφθηκαν στη βάση δεδομένων της ορολογίας (βλπ. 2.4.5). Τα συγκεκριμένα συγγράμματα έχουν εκτενέστατη

---

11. Περί *φυσικότητας* στη διατύπωση (και την αναθεώρηση) μεταφραστικού λόγου, βλπ. όλως ενδεικτικώς Newmark 1988: 188-189. "Further, you assess the translation also as a piece of writing, independently of its original: if this is an 'anonymous' non-individual text, informative or persuasive, you expect it to be written in a natural manner – neat, elegant and agreeable. If the text is personal and authoritative, you have to assess how well the translator has captured the idiolect of the original, no matter whether it is clichéd, natural or innovative" (ibid.).

θεματική και, κατά τούτο, προσφέρονται ως υλικό πραγματολογικής αναφοράς και τεκμηρίωσης, και δη σε πολλές περιπτώσεις διαχρονικής.

2.4.1.1. Υπολογιστική ανάλυση

Το υπολογιστικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιήθηκε κατά κύριο λόγο στο στάδιο του εντοπισμού των λέξεων-κλειδιών (SketchEngine της Lexical Computing¹²) μπορεί να εξαγάγει, ως υποστάδιο της στατιστικής επεξεργασίας, υποψήφιους όρους (terms). Ο αυτόματος εντοπισμός αυτός γίνεται μέσω:

(α) αυτόματης λημματοποίησης των λέξεων,

(β) γραμματικής ανάλυσης (δεικτοδότησης των λεξημάτων του εκάστοτε ΣΚ [POS tagging]), και

(γ) ανάλυσης παραθεμάτων (collocates) για τα λεξήματα του ΣΚ (για τον προσδιορισμό των παραθεμάτων, βλπ. 2.4.4).

Τα στάδια [(α)-(γ)] της ανάλυσης αυτής είναι μεν διαθέσιμα για τα Αγγλικά και τα Γαλλικά¹³, αλλά δεν είναι δυνατά για τα ελληνικά κείμενα, ελλείψει καταλλήλων γραμματικών. Στην περίπτωση των ελληνικών κειμένων, οι υποψήφιοι όροι έπρεπε να εντοπιστούν κατ' αρχάς χειροκίνητα, με χρήση του εργαλείου AntConc¹⁴, με εστίαση στις (μη λημματοποιημένες) λέξεις-κλειδιά.

Κατά γλώσσα των υπο-ΣΚ, χρησιμοποιήθηκαν ως ΣΚ αναφοράς, στην πλατφόρμα SketchEngine¹⁵:

(α) Για τα Αγγλικά, το enTenTen12.

(β) Για τα Γαλλικά, το frTenTen [2012].

(γ) Για τα Ελληνικά, το GkWaC.

Στην Εικ. 3 παρουσιάζεται ένα στιγμιότυπο οθόνης από το SketchEngine, κατά την εξαγωγή των λέξεων-κλειδιών και των υποψηφίων όρων από ένα βιβλίο (Lacoste) του γαλλικού υπο-ΣΚ.

---

12. <www.sketchengine.co.uk>.

13. Ο πίνακας που εξάγεται τελικώς από το SketchEngine περιλαμβάνει και πολυλεκτικές δομές (π.χ. ΟΥΣ+ΟΥΣ, ΕΠΙΘ+ΟΥΣ), που συνάγονται βάσει POS-tagging και βάσει συχνότητας εμφάνισης.

14. <<http://goo.gl/9pOS2p>>.

15. Περισσότερες πληροφορίες για τα ΣΚ του SketchEngine, σε σχετική δημοσίευση στη δ/νση <<https://goo.gl/PVUhXA>>.

Terminology_Lacoste: Extracted keywords and terms ?

[Change extraction options](#) Download keywords: [TBX CSV](#) Download terms: [TBX CSV](#)

Keywords	Score	F	RefF	Terms	Score	F	RefF
☐ géopolitique	W 735.90	351	32,077	☐ ensembles spatiaux	W 207.80	26	0
☐ géographes	W 577.95	141	10,828	☐ géographes universitaires	W 167.86	21	0
☐ khaldoun	W 353.63	57	3,290	☐ grands ensembles	W 165.84	34	0
☐ géopolitiques	W 342.45	88	12,028	☐ question postcoloniale	W 151.82	19	0
☐ hêrodotè	W 340.91	82	10,529	☐ géographie humaine	W 144.89	20	0
☐ fin	W 319.79	40	0	☐ idée de nation	W 134.38	18	861
☐ géoéconomie	W 265.87	34	263	☐ géopolitique allemande	W 128.13	16	0
☐ ä	W 258.26	47	5,199	☐ géopolitique interne	W 112.47	14	0
☐ maspero	W 249.51	37	2,127	☐ institut de géographie	W 109.72	14	304
☐ géographe	W 246.34	63	11,929	☐ mot géopolitique	W 96.54	12	20
☐ géographie	W 234.31	298	104,611	☐ géographie physique	W 90.73	13	0
☐ influence	W 208.22	26	0	☐ géographes allemands	W 80.46	10	0
☐ conflits	W 208.22	26	0	☐ rivalités de pouvoirs	W 80.46	10	38
☐ giblin	W 197.13	25	181	☐ école géographique	W 80.46	10	37
☐ fit	W 168.37	21	0	☐ pays sous-développés	W 72.98	11	2,461
☐ postcoloniale	W 157.56	23	1,943	☐ ensemble spatial	W 72.66	9	0
☐ gracq	W 157.17	28	4,878	☐ raisonnement géographique	W 72.44	9	0
☐ conflit	W 152.43	19	0	☐ conquêtes coloniales	W 69.40	9	552
☐ ratzel	W 148.32	19	317	☐ croissance démographique	W 68.69	17	11,303
☐ dresch	W 134.03	17	210	☐ raisonnements géopolitiques	W 64.76	8	0
☐ fidel	W 132.63	43	18,214	☐ idée de la nation	W 64.69	8	0
☐ haushofer	W 132.13	17	377	☐ école géopolitique	W 64.69	8	17
☐ scientifique	W 128.52	16	0	☐ géographie active	W 64.63	8	0
☐ rivalités	W 123.77	43	20,336	☐ institut français de géopolitique	W 64.50	8	57
☐ digues	W 123.37	36	15,264	☐ questions géopolitiques	W 63.68	8	0
☐ maestra	W 123.27	17	1,227	☐ géographes français	W 63.36	8	0
☐ finalement	W 120.55	15	0	☐ analyse géopolitique	W 63.06	8	315

Εικόνα 3. Λέξεις-κλειδιά και πολυλεκτικοί υποψήφιοι όροι, στο SketchEngine (γαλλικό υπο-ΣΚ).

Συνδυάζοντας τα στατιστικά στοιχεία και τις κατανομές των υπο-ΣΚ, ταξινομήσαμε τους υποψήφιους όρους, για κάθε γλώσσα, βάσει keyness (για την έννοια, πβ. Gabrielatos & Marchi 2012), για κάθε γλώσσα και υπο-ΣΚ. Η ταξινόμηση αυτή ουσιαστικώς καθοδηγεί την ιεραρχία (σειρά) αναζήτησης των υποψηφίων όρων και των σημασιών τους, στα επόμενα στάδια (ανάλυσης παραθεμάτων και παρατήρησης συμφράσεων – βλπ. 2.4.4).

2.4.2. Λέξεις-κλειδιά

Οι λέξεις-κλειδιά είναι ένα από τα εργαλεία προσπέλασης και κατανόησης του λόγου σε ειδικά (με τις παραδοχές που προσδιορίσαμε ανωτέρω) πεδία της επικοινωνίας. Από στατιστικής-ποσοτικής απόψεως, λέξεις-κλειδιά είναι «οι λέξεις των οποίων η συχνότητα (ή η μη συχνότητα) είναι στατιστικώς σημαντική σε ένα ΣΚ, συγκρινόμενη με τη συχνότητα [εμφάνιση] των ιδίων λέξεων σε ένα ΣΚ αναφοράς (Bondi 2010: 3). Με άλλα λόγια, η ανάλυση των λέξεων-κλειδιών σε ένα ΣΚ στοχεύει στον εντοπισμό αυτών που εμφανίζουν σημαντικά υψηλότερη ή, αντιστρόφως, χαμηλότερη συχνότητα στο ΣΚ της εκάστοτε έρευνας, σε σύγκριση με την αντίστοιχη συχνότητά τους σε ένα ΣΚ αναφοράς. Στην περίπτωση μιας ορολογικής προσπάθειας, όπως η παρούσα, οι λέξεις-κλειδιά που λαμβάνονται (σχεδόν αποκλειστικά) υπ' όψιν, είναι αυτές με την υψηλότερη σχετική συχνότητα έναντι του ΣΚ αναφοράς. Ο εν λόγω εντοπισμός γίνεται τόσο μεμονωμένα στο επίπεδο μίας εκάστης λέξης (διαδικασία εν πολλοίς αυτοματοποιημένη), όσο και στο επίπεδο των εννοιολογικών συνόλων τα οποία υπάρχουν και λειτουργούν στο ΣΚ μελέτης, ή απουσιάζουν από αυτό (διαδικασία χειροκίνητη και

συνθετική, με βάση τη λημματοποίηση και εννοιολογική ταξινόμηση των μεμονωμένων λέξεων-κλειδιών τις οποίες εντοπίζει, σε πρώτο χρόνο, το υπολογιστικό εργαλείο). Συνδυάζοντας την ανωτέρω στατιστική και συνθετική «εικόνα» της λεξικής και εννοιολογικής εστίασης του εκάστοτε ΣΚ μελέτης με συγκριτική (contextual) ανάλυση, είναι δυνατή η προσπέλαση και ερμηνεία των μοντέλων (μοτίβων) σημείωσης και, κατ' επέκταση, σχηματισμού και εστίασης της «κουλτούρας» (ως πλαισίου κοινωνικής και πολιτισμικής αναφοράς) και της «ιδεολογίας» (ως τόπων/σημείων εστίασης) των υπό μελέτη κειμένων (Σαριδάκης 2010: 120-121, Saridakis 2016, πβ. Stubbs 1996, Stubbs 2010).

Στις Εικ. 4 και 5 εμφανίζονται στιγμιότυπα οθόνης, από το Calc, με τις 40 πρώτες θέσεις των λέξεων-κλειδιών στα γαλλικά και τα ελληνικά υπο-ΣΚ, αντιστοίχως. Είναι εμφανές, από τον πίνακα της Εικ. 4, ότι το υπο-ΣΚ 2.1.2.3 (Anthologie...) έχει ως κύρια εστίαση την ιστορική-περιγραφική παρουσίαση μαχών και πολέμων και, κατά την έννοια αυτή, δεν παρουσιάζει στατιστικά σημαντική ένταση όρων εστιασμένων στο πεδίο της Γεωπολιτικής και, κατά τούτο, η στατιστικώς καθοδηγούμενη εξαγωγή λεξιλογικής πληροφορίας από τον συγκεκριμένο γλωσσικό πόρο δεν είναι ευχερής. Η παρατήρηση αυτή αντιδιαστέλλεται στη λεξιλογική «εικόνα» που αποδίδουν τα δύο άλλα γαλλικά υπο-ΣΚ, τα οποία εμφανίζουν υψηλή στατιστική συχνότητα λεξημάτων που αναφέρονται σε έννοιες, Σχολές και θεωρητικούς του πεδίου της Γεωπολιτικής. Αντίστοιχη «εικόνα» αποδίδει και η στατιστική ανάλυση των λέξεων-κλειδιών των δύο ελληνικών υπο-ΣΚ.

Anthologie					Lacoste			Louis			
NUMBER	ITEM	SCORE	FREQ	REF_FREQ	ITEM	SCORE	FREQ	REF_FREQ	ITEM	SCORE	FREQ
1	cao	144.57	387	18985	géopolitique	735.9	351	32077	géopolitique	1304.89	321
2	liang	120.81	158	3478	géographes	577.95	141	10828	mackinder	1028.15	68
3	dissuasion	91.41	232	17457	khalidoun	353.63	57	3290	ratzel	1023.6	68
4	chin	81.37	111	4163	géopolitiques	342.45	88	12028	mahan	705.27	52
5	zhuge	79.07	80	171	hérodote	340.91	82	10529	spykman	539.2	35
6	cavalerie	73.85	440	56267	fin	319.79	40	0	huntington	475.96	47
7	zhou	70.28	124	8722	géoeconomie	265.87	34	263	nye	448.45	31
8	chao	65.73	119	9256	a	258.26	47	5199	heartland	448.05	35
9	yu	63.51	168	18726	maspero	249.51	37	2127	brzezinski	398.53	30
10	détachements	61.66	103	7679	géographe	246.34	63	11929	eurasie	377.38	33
11	xénophon	61.58	78	3102	géographie	234.31	298	104611	schmitt	328.55	45
12	ennemi	60.4	2109	384612	influence	208.22	26	0	gottmann	320.24	21
13	infanterie	53.08	354	64384	conflits	208.22	26	0	luttwak	305.28	20
14	pang	52.99	64	2464	giblin	197.13	25	181	géopolitiques	301.91	40
15	chrisophe	51.49	51	7	fit	168.37	21	0	étasunienne	286.24	25
16	hsiang	46.27	46	75	postcoloniale	157.56	23	1943	cosmopolitiqu	286.13	20
17	fantassins	46.15	91	11160	gracq	157.17	28	4878	rimland	260.57	17
18	fusées	43.59	112	17951	conflit	152.43	19	0	haushofer	240.37	16
19	huang	42.76	67	6589	ratzel	148.32	19	317	geopolitik	231.45	15
20	tatars	40.73	49	2476	dresch	134.03	17	210	géoeconomie	227.6	15
21	perses	39.02	106	19651	fidel	132.63	43	18214	ancel	211.95	16
22	hosain	38.6	38	12	haushofer	132.13	17	377	géographie	170.8	112
23	brigantins	38.01	38	190	scientifique	128.52	16	0	europaeum	169.6	11
24	troupes	37.9	1134	328093	rivalités	123.77	43	20336	ratzéienne	155.54	10
25	porus	37.48	38	356	dignes	123.37	36	15264	kjellén	154.96	10
26	fleuve	36.66	36	0	maestra	123.27	17	1227	étasuniens	154.72	13
27	défensive	36.54	221	57435	finalement	120.55	15	0	publicum	153.34	10
28	thermonucléaire	35.23	42	2397	scientifiques	120.55	15	0	lacoste	151.72	24
29	clauswitz	33.14	43	3610	castro	113.38	49	28076	fukuyama	146.64	11
30	atahualpa	32.98	35	934	réflexion	112.58	14	0	tuathail	140.04	9
31	ennemie	32.68	180	51359	lorot	112.05	14	54	géoeconomie	136.79	9
32	ennemies	31.28	122	33138	kabyles	106.53	47	28907	étasunien	135.95	12
33	heartland	31.13	37	2398	officiers	104.61	13	0	polybe	125.24	11
34	carduques	30.64	30	30	enfin	104.61	13	0	géographe	121.57	16
35	armées	30.35	604	214597	lacoste	101.19	31	16611	géographes	119.64	15
36	métellus	30.12	31	603	fls	96.64	12	0	eurasiatique	108.2	8
37	vives	29.25	124	37004	lyautey	95.99	16	3878	power	108.11	70
38	cavalliers	28.59	227	78992	spatiaux	93.36	29	17011	toynbee	102.29	7
39	mongols	28.33	56	11374	financière	88.67	11	0	hérodote	97.12	12
40	embuscades	28.09	41	5512	signification	88.67	11	0	o	95.77	7

Εικόνα 4. Οι πρώτες 40 θέσεις των λέξεων-κλειδιών στα γαλλικά υπο-ΣΚ, ανά σύγγραμμα.

Mazis_Geopolitics				Metatheoria				
NUMBER	ITEM	SCORE	FREQ	REF_FREQ	ITEM	SCORE	FREQ	REF_FREQ
1	γεωπολιτική	1005.05	162		2 θεωρίας	1386.59	221	18
2	γεωπολιτικής	849.73	139		3 lakatos	1059.57	132	0
3	ισλάμ	786.98	123		0 γεωπολιτικής	1012.51	132	3
4	ratzel	665.57	104		0 waltz	931.26	116	0
5	τάγμα	576.11	90		0 θεωρία	826.99	250	92
6	γεωγραφία	540.05	104		15 γίγνεσθαι	805.6	105	3
7	γεωγράφος	473.87	74		0 vasquez	706.72	88	0
8	γεωπολιτικό	409.97	64		0 kuhh	655.9	88	5
9	γεωγραφίας	355.95	59		4 γεωπολιτική	654.36	84	2
10	τάγματα	316.63	54		6 θεωρίες	638.06	93	11
11	αυτοκρατορία	294.94	46		0 θεωριών	535.52	77	10
12	ράιχ	265.27	42		1 popper	490.19	61	0
13	κίνημα	235.03	56		34 γεωγραφίας	484.24	64	4
14	βεβαίως	229.68	77		74 λακατιανή	401.98	50	0
15	γεωγραφικός	220.29	45		20 γεωπολιτικών	401.98	50	0
16	οθωμανικής	218.26	34		0 γεωπολιτικού	377.92	47	0
17	δίπολο	211.87	33		0 αναλύσεως	362.75	118	104
18	ταγμάτων	202.35	32		1 αναφορικάς	353.86	44	0
19	ταρικότ	199.09	31		0 haas	328.41	44	5
20	ισλαμιστικού	192.7	30		0 ευρετική	313.76	39	0
21	γεωπολιτικού	192.7	30		0 γεωγραφία	306.65	47	15
22	δρών	187.47	31		4 γράφει	298.38	44	12
23	μπορούμε	181.04	69		93 ρεαλιστές	289.7	36	0
24	ουάσιγκτον	180.62	43		34 karlan	289.7	36	0
25	νακσιμπεντί	179.92	28		0 μεταθεωρητικ	273.66	34	0
26	κινήματος	178.35	55		63 μας	268.5	217	354
27	γεωγράφο	167.14	26		0 κοντολογίς	265.64	33	0
28	πόλεμο	166.45	38		30 επιστημολογι	265.64	33	0
29	δρώντων	165.82	27		3 moirgenhau	265.64	33	0
30	ιστορία	161.86	55		76 σκέψεως	253.69	32	1
31	δρώντες	160.75	25		0 κουμανή	249.6	31	0
32	έχουμε	158.99	44		50 νεοθετικιστικό	233.57	29	0
33	νυρτζού	154.36	24		0 ευρετικής	233.57	29	0
34	γεωπολιτικών	154.36	24		0 νεοθετικισμού	225.55	28	0
35	αγγλοσαξων	154.36	24		0 έχομε	225.55	28	0
36	πόλος	151.37	25		4 προβλεπτική	222.1	28	1
37	αιγαίο	145.68	29		18 προβλεπτική	221.04	30	6
38	lipietz	141.58	22		0 μπορούμε	217.24	66	93
39	cemaat	141.58	22		0 δρώντων	215.53	28	3
40	γεωπολιτικές	139.42	22		1 ρεαλισμού	209.51	26	0

Εικόνα 5. Οι πρώτες 40 θέσεις των λέξεων-κλειδιών στα ελληνικά υπο-ΣΚ, ανά σύγγραμμα.

Για την ολοκλήρωση του σταδίου αυτού, από τους εξαχθέντες καταλόγους αφαιρούνται (filtered out) τα κύρια ονόματα και οι λέξεις με πραγματολογικό (και όχι σημασιολογικό) φορτίο (π.χ. *Eurasie*), καθώς και λέξεις που, αν και παρουσιάζουν υψηλή συχνότητα εμφάνισης, δεν εμπίπτουν στο πεδίο (field) της παρούσας εργασίας, αλλά προσιδιάζουν στο προσωπικό ύφος (tenor) του εκάστοτε συγγραφέα το οποίο «προτρέπει» στην επανειλημμένη (άρα στατιστικώς υψηλή) χρήση συγκεκριμένων τύπων (π.χ. *κοντολογίς, έχομε, μας, κ.ο.κ.*). Αφαιρούνται, επίσης, από τον κατάλογο, λέξεις που έχουν γενικότερη ή άλλη δηλωτική αναφορά¹⁶, ή/και αντλούνται από την «γενική» γλώσσα, πέραν του πεδίου της Γεωπολιτικής (βλπ. τον προβληματισμό στην οικεία ενότητα 1.3). Τούτο αποτελεί συνειδητή επιλογή της ερευνητικής ομάδας, καθώς στόχος της εργασίας είναι η λημματογράφηση και σημασιολογική τεκμηρίωση των όρων του πεδίου της Γεωπολιτικής, και όχι η δημιουργία μιας «εγκυκλοπαίδειας» του πεδίου, κατ' αναλογία του (μόνου ίσως, στη βιβλιογραφία του πεδίου) συναφούς έργου του Yves Lacoste (*Dictionnaire de la géopolitique*, Paris: Flammarion, 1993), στο οποίο μείζον πλήθος των λημμάτων είναι γεωγραφικοί και ιστορικοί όροι.

Στην Εικ. 6 παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι πρώτες δεκαπέντε (15) λέξεις-κλειδιά, αντιστοίχως για τα γαλλικά και τα ελληνικά υπο-ΣΚ. Η σειρά κατάταξης των λεξημάτων έχει προκύψει από τον δείκτη *keyness*, με ομαδοποίηση των υπο-ΣΚ ανά γλώσσα (Γαλλικά και Ελληνικά). Από τα δεδομένα εμφανίζεται (α) ότι ο δείκτης απόλυτης συχνότητας δεν προσδιορίζει την κατάταξη των λεξημάτων ως προς τη στατιστική σημαντικότητά τους (εξ ου και η ανάγκη λεξιλογικής σύγκρισης των εξειδικευμένων ΣΚ με ΣΚ αναφοράς), και (β) ότι τα γαλ-

16. Κατά την έννοια αυτή, δεν έχουν συμπεριληφθεί στον αναπτυχθέντα ορολογικό πόρο όροι από άλλα επιστημονικά πεδία. Το 2.1.1.2 έχει υψηλή συχνότητα τέτοιων όρων, από το πεδίο της Επιστημολογίας (π.χ. *ευρετική (μέθοδος), προβλεπτική (ικανότητα), νεοθετικισμός, κ.ο.κ.*).

λικά και τα ελληνικά υπο-ΣΚ παρουσιάζουν μερική, μόνον, εννοιολογική ομοιότητα, κάτι που αντανακλά πιθανόν και τις διαφορές στις σχολαστικές παραδόσεις του πεδίου, ανά γλώσσα. Με πλαγιογράφιση παρουσιάζονται οι «κοινές» λέξεις-κλειδιά. Στα υπο-ΣΚ και των δύο γλωσσών, (ευλόγως) πρώτο είναι το λέξημα *géopolitique* και, αντιστοίχως, *γεωπολιτική*.

ITEM	FREQ	WORD	FREQ
<i>géopolitique</i>	358	<i>γεωπολιτικής</i>	272
<i>États</i>	173	<i>ισχύος</i>	393
<i>géographie</i>	274	<i>διεθνών</i>	301
<i>puissance</i>	239	<i>γεωγραφία</i>	151
<i>ennemi</i>	2955	<i>αναλύσεως</i>	130
<i>géographe</i>	204	<i>γίγνεσθαι</i>	123
<i>armée</i>	2041	<i>σχέσεων</i>	313
<i>civilisation</i>	98	<i>γεωγραφικού</i>	100
<i>guerre</i>	3121	<i>ερευνητικού</i>	100
<i>power</i>	69	<i>θεωρίας</i>	225
<i>géographique</i>	77	<i>παραδείγματος</i>	93
<i>troupe</i>	1272	<i>τάγμα</i>	90
<i>maritime</i>	58	<i>γεωγράφος</i>	87
<i>nation</i>	141	<i>επιρροής</i>	82
<i>politique</i>	234	<i>θεωρητικών</i>	75

Εικόνα 6. Συγκεντρωτικός πίνακας λέξεων-κλειδιών για τα ελληνικά και τα γαλλικά υπο-ΣΚ.

2.4.3. Λεξικά συμπλέγματα

Περαιτέρω, η καταγραφή, όπως και η εν συνεχεία λημματογράφηση, ταξινόμηση, στάθμιση ή ερμηνεία των σημασιών των λεξημάτων (και εν προκειμένω, των λεξημάτων που σταθμίζονται ως λέξεις-κλειδιά στα υπο-ΣΚ), προκύπτει μέσω της εξέτασης των δομικών σχημάτων που δημιουργούν τα λεξήματα αυτά, με άλλα λόγια των τάσεων των λεξημάτων να συνυπάρχουν με συγκεκριμένα άλλα λεξήματα στην εκφορά του λόγου. Βασικό «motto» στην προσέγγιση αυτή, η οποία συγκεράζει την παρατήρηση, τη στατιστική μέτρηση και την ερμηνεία, είναι το κλασικό “You shall know a word by the company it keeps” του θεμελιωτή της εμπειρικής γλωσσολογίας, John Rupert Firth (1890-1960). Σε μια ορολογική/σημασιολογική προσέγγιση όπως η παρούσα, τα δομικά σχήματα είναι δίλεκτα, τρίλεκτα, κ.ο.κ. (νοούμενα ως λεξικές μονάδες με αυτοτελές σημασιακό περιεχόμενο). Στη Γλωσσολογία Σωμάτων Κειμένων, οι δομές του τύπου αυτού καλούνται n-grams (bigrams, trigrams, κ.ο.κ.) ή συμπλέγματα (clusters). Ο εντοπισμός των συμπλεγμάτων, στην προκειμένη περίπτωση, έγινε για τα μεν υπο-ΣΚ της Αγγλικής και Γαλλικής, αυτομάτως στην πλατφόρμα SketchEngine, για τα δε υπο-ΣΚ της Ελληνικής, χειροκίνητα στο εργαλείο συμφραστικών πινάκων (concordancing) AntConc.

Στην Εικ. 7 παρουσιάζονται τα 40 πρώτα λεξικά συμπλέγματα (κυρίως δίλεκτα και τρίλεκτα) από τα γαλλικά υπο-ΣΚ 2.1.2.1 και 2.1.2.2, όπως έχουν προκύψει από ανάλυση στο SketchEngine.

Louis				Lacoste					
NUMBER	ITEM	SCORE	FREQ	REF_FREQ	ITEM	SCORE	FREQ	REF_FREQ	
1	soft power	363.24		26	1255	ensembles spatiaux	207.8	26	0
2	géopolitique critique	356.47		23	0	géographes universitaires	167.86	21	0
3	géographie politique	290.09		20	0	grands ensembles	165.84	34	0
4	puissance maritime	245.55		18	1574	question postcoloniale	151.82	19	0
5	guerre juste	201.76		15	0	géographie humaine	144.89	20	0
6	sea power	186.09		12	0	idée de nation	134.38	18	861
7	jus publicum europaeum	155.55		10	9	géopolitique allemande	128.13	16	0
8	publicum europaeum	155.55		10	9	géopolitique interne	112.47	14	0
9	jus publicum	155.09		10	39	institut de géographie	109.72	14	304
10	puissance de cooptation	124.64		8	0	mot géopolitique	96.54	12	20
11	idées géopolitiques	109.08		7	0	géographie physique	90.73	13	0
12	pivot géographique	108.97		7	0	géographes allemands	80.46	10	0
13	puissance douce	107.25		7	209	rivalités de pouvoirs	80.46	10	38
14	hard power	107.05		7	239	école géographique	80.46	10	37
15	civilisation occidentale	103.96		11	0	pays sous-développés	72.98	11	2461
16	civilisation islamique	95.61		7	1631	ensemble spatial	72.66	9	0
17	géopolitique classique	93.64		6	0	raisonnement géographique	72.44	9	0
18	démarche géopolitique	93.54		6	0	conquêtes coloniales	69.4	9	552
19	île mondiale	93.54		6	23	croissance démographique	68.69	17	11303
20	pensée géopolitique	93.45		6	44	raisonnements géopolitiques	64.76	8	0
21	puissance étasunienne	93.45		6	41	idée de la nation	64.69	8	0
22	approche géopolitique	92.71		6	126	école géopolitique	64.69	8	17
23	smart power	92.44		6	171	géographie active	64.63	8	0
24	puissance terrestre	91.36		6	299	institut français de géopolitique	64.5	8	57
25	analyse géopolitique	91.27		6	315	questions géopolitiques	63.68	8	0
26	fin de la guerre	91.09		6	0	géographes français	63.36	8	0
27	espace terrestre	90.3		6	438	analyse géopolitique	63.06	8	315
28	puissance militaire	90.21		9	6339	grands propriétaires	59.19	11	5706
29	relations internationales	90.01		21	0	bombardement des digues	56.79	7	3
30	puissances maritimes	89.44		6	550	corporation des géographes	56.79	7	0
31	choc des civilisations	85.02		8	5338	géographie du sous-développement	56.79	7	0
32	routes maritimes	82.29		6	1597	école géographique française	56.73	7	19
33	géographie physique	81.29		6	0	revue hérodote	56.39	7	0
34	politique étrangère	80.81		19	0	grand géographe	56.06	7	160
35	géopolitique critique	78.28		5	0	pacte germano-soviétique	55.49	8	0
36	théoriciens de la géopolitique	78.28		5	0	analyse spatiale	52.34	7	974
37	grand espace	77.15		9	9342	ordres de grandeur	51.97	8	0
38	géographes français	76.59		5	0	école française de géopolitique	48.82	6	10
39	guerre froide	76.31		17	0	lendemain de la guerre	48.67	6	0
40	espaces maritimes	74.12		5	648	revue de géographie	48.43	6	0

Εικόνα 7. Τα 40 πρώτα λεξικά συμπλέγματα γαλλικών υπο-ΣΚ.

Η Εικ. 8 είναι ένα παράδειγμα εξαγωγής υποψήφιων διλέκτων από τα ελληνικά υπο-ΣΚ, βάσει συχνότητας των παραθεμάτων του κόμβου γεωπολιτικ-ός /-ή /-ό. Στον πίνακα, η ταξινόμηση έχει γίνει από τα αριστερά προς τα δεξιά: το υπολογιστικό εργαλείο ταξινομεί τα αποτελέσματα με τον κόμβο αριστερά (στη συγκεκριμένη αναζήτηση, ο κόμβος έχει εκληφθεί ως προσδιοριστικό, και ως τέτοιο αναζητάται στο ΣΚ).

Concordance	Concordance Plot	File View	Clusters/N-Grams	Collocates	Word
Total No. of Cluster Types 428			Total No. of Cluster Tokens 863		
Rank	Freq	Range	Cluster		
1	65	2	γεωπολιτική ανάλυση		
2	59	2	γεωπολιτικής αναλύσεως		
3	24	2	γεωπολιτικής επιρροής		
4	23	1	γεωπολιτικών δεικτών		
5	17	1	γεωπολιτικού ερευνητικού		
6	15	1	γεωπολιτικό περιβάλλον		
7	14	1	γεωπολιτικής ανάλυσης		
8	11	2	γεωπολιτική είναι		
9	10	1	γεωπολιτικού παράγοντος		
10	9	2	γεωπολιτικής και		
11	8	2	γεωπολιτική προσέγγιση		
12	7	1	γεωπολιτική άποψη		
13	6	1	γεωπολιτική της		
14	6	2	γεωπολιτικής αναλυτικής		
15	6	2	γεωπολιτικής ισχύος		
16	5	1	γεωπολιτικής απόψεως		
17	5	2	γεωπολιτικής θεωρίας		
18	5	2	γεωπολιτικής στην		
19	5	1	γεωπολιτικούς δείκτες		
20	5	1	γεωπολιτικό επίπεδο		
21	4	1	γεωπολιτικές βλέψεις		
22	4	1	γεωπολιτικές επιπτώσεις		
23	4	1	γεωπολιτική αποτελεί		
24	4	1	γεωπολιτική πραγματικότητα		
25	4	1	γεωπολιτική: η		
26	4	1	γεωπολιτικής συστημικής		
27	4	2	γεωπολιτικής φύσεως		
28	4	2	γεωπολιτικής ως		
29	4	1	γεωπολιτικής, της		
30	4	1	γεωπολιτικοί δείκτες		
31	4	1	γεωπολιτικού δείκτη		
32	4	1	γεωπολιτικού στοχασμού		
33	4	2	γεωπολιτικό και		
34	4	1	γεωπολιτικό της		
35	4	1	γεωπολιτικός παράγων		

Εικόνα 8. Τα 35 πρώτα λεξικά συμπλέγματα του λήμματος *γεωπολιτικός* στα ελληνικά υπο-ΣΚ.

Δεδομένου ότι η ανάλυση των ευρημάτων στα ελληνικά υπο-ΣΚ γίνεται μη αυτόματα, στο στάδιο αυτό διακρίνουμε μεταξύ των υποψηφίων διλέκτων που απαρτίζονται μόνον από λεξικές λέξεις (λέξεις περιεχομένου) και αυτών που απαρτίζονται από το συνδυασμό της («λημματοποιημένης»¹⁷) λεξικής λέξης *γεωπολιτικ-ός (-ή/-ό)* και μιας γραμματικής (λειτουργικής) λέξης¹⁸.

Στην Εικ. 9 εμφανίζονται οι πενήντα (50) πρώτοι διλεκτικοί υποψήφιοι όροι των ελληνικών υπο-ΣΚ, ταξινομημένοι βάσει συχνότητας (Freq) επί των διλέκτων που απαρτίζονται από λέξεις περιεχομένου, έπειτα από λημματοποίηση.

17. Η «λημματοποίηση» για τα ελληνικά υπο-ΣΚ γίνεται μη αυτόματα, εκτελώντας αναζήτηση στο υπολογιστικό εργαλείο με χρήση χαρακτήρων υποκατάστασης (wildcards).

18. Οι γραμματικές ή/και λειτουργικές λέξεις καλύπτουν τα βοηθητικά και τροποποιητικά ρήματα, τις αντωνυμίες, τις προθέσεις, τα προσδιοριστικά και τους συνδέσμους και οι λεξικές λέξεις αντιστοιχούν στα ουσιαστικά, τα επίθετα, τα επιρρήματα και τα κύρια ρήματα (Σαριδάκης 2010: 108).

	Δίλεκτο	freq.		Δίλεκτο	freq.
1	διεθνείς σχέσεις	303	26	ισλαμιστικό κίνημα	32
2	ερευνητικό πρόγραμμα	234	27	φυσικός χώρος	31
3	γεωπολιτική ανάλυση	156	28	κοινωνικό παράδειγμα	30
4	διεθνές γίνεσθαι	101	29	φυσικές επιστήμες	30
5	ισορροπία ισχύος	91	30	ασαφής λογική	30
6	γεωγραφικός χώρος	87	31	πόλος ισχύος	29
7	οικονομικός χώρος	73	32	θεωρία (των) διεθνών σχέσεων	28
8	κοινωνικές επιστήμες	65	33	γεωπολιτική επιρροή	26
9	διεθνής πολιτική	62	34	διεθνής ισχύς	26
10	εξωτερική πολιτική	61	35	κρατικός δρών	24
11	γεωγραφικός χρόνος	56	36	διεθνές δίκαιο	23
12	συστημική γεωπολιτική ανάλυση	55	37	ανθρωπογεωγραφία	23
13	θεωρητική προσέγγιση	52	38	νεοθετικιστικό πλαίσιο	23
14	θετικές επιστήμες	49	39	ζωτικός χώρος	23
15	θετική ευρετική	48	40	διεθνολογική κοινότητα	22
16	πολιτική γεωγραφία	47	41	ισορροπία δυνάμεων	21
17	προβλεπτική ικανότητα	46	42	νεορεαλιστικό πρόγραμμα	21
18	γεωπολιτικός δείκτης	42	43	διεθνής δρών	20
19	διεθνές σύστημα	38	44	ρεαλιστικό παράδειγμα	20
20	πολιτικές επιστήμες	37	45	εμπειριστική αντίληψη	20
21	κοινωνικός σχηματισμός	36	46	διεθνής κοινωνία	19
22	γεωγραφικό σύμπλοκο	35	47	οικονομική γεωγραφία	19
23	προστατευτική ζώνη	34	48	γεωγραφική ανάλυση	18
24	συνθετικός χώρος	33	49	διεθνής θεωρία	17
25	διεθνής ασφάλεια	32	50	νευρωνικό δίκτυο	17

Εικόνα 9. Οι πενήντα (50) πρώτοι (Freq) διλεκτικοί όροι των ελληνικών υπο-ΣΚ, λημματοποιημένοι.

2.4.4. Παραθέματα και συμφράσεις

Στον Firth οφείλουμε, εξ άλλου, την εμπειρική μελέτη της εξαρτώμενης από το συγκείμενο (context-dependent) φύσης του νοήματος, όσο και την έννοια του καταστασιακού πλαισίου (context of situation), στην οποία εμβάθυνε αργότερα ο θεμελιωτής της Συστημικής Λειτουργικής Γλωσσολογίας, Βρετανός κοινωνιογλωσσολόγος Michael Alexander Kirkwood (M.A.K.) Halliday (1925-). Σε όρους ΓΣΚ, κάθε προσπάθεια εξαγωγής και περαιτέρω σημασιολογικής προσέγγισης των «όρων» που περιέχονται σε ένα ΣΚ μέσω συνεξέτασης των λεξημάτων που βρίσκονται σε εννοιολογική εξάρτηση από τον εκάστοτε μελετώμενο κόμβο, εντός της αυτής νοηματικής μονάδας ή σε όμορες –στην εκφορά του λόγου– νοηματικές μονάδες, βασίζεται στην ανάλυση των παραθεμάτων (collocates) των κομβικών λεξημάτων (nodal words) και στη συνδυαστική ανάλυση και ερμηνεία των συμφράσεων (concordances) του κόμβου. Στη Γλωσσολογία Σωμάτων Κειμένων, η εξέταση των λεξικών κόμβων υπό το πρίσμα αυτό, ονομάζεται KWIC (Keyword-in-Context, ήτοι λέξη-κλειδί εντός συγκεκριμένου).

Ορίζονται, κατά την έννοια αυτή:

(α) Ως «παράθεμα» (collocate) κάθε λέξη που βρίσκεται εντός ενός (επιλεγμένου) εύρους λεξικής απόστασης (lexical distance) από τον εκάστοτε κόμβο (ήτοι, τη λέξη που εκλαμβάνεται, αυτομάτως ή χειροκίνητα, ως πυρήνας μίας σημασίας που λεξικοποιείται πολυλεκτικά)¹⁹. Η έννοια της παράθεσης συνοψίζεται από τον Stubbs (1995: 24 στο Σαριδάκης 2010: 120): «Με τον όρο παράθεση εννοώ μία σχέση συνήθους συνεμφάνισης μεταξύ λέξεων (λημμάτων ή λεξικών μορφών). Μία κομβική λέξη μπορεί να παρατηρηθεί ότι συνεμφανίζεται με διάφορα παραθέματα εντός ενός συγκεκριμένου λεξικού εύρους, π.χ. 4:4, δηλ. τεσσάρων λέξεων πριν και τεσσάρων λέξεων μετά».

(β) Ως «σύμφραση» (concordance) το τμήμα κειμένου σε *n* λεξική απόσταση, δεξιά και αριστερά του εκάστοτε εξεταζόμενου κόμβου. Μέσω των συμφράσεων, που κατά κανόνα παρουσιάζονται υπό μορφή πίνακα στο υπολογιστικό εργαλείο, είναι δυνατή η –μη αυτόματη μεν, γρήγορη δε– αναγνώριση του τρόπου με τον οποίο αρθρώνονται και προσδιορίζονται ποιοτικά και ποσοτικά οι σημασίες του κόμβου. Η καταγραφή των συμφράσεων ενός κόμβου σε πίνακα, και με αναδρομή σε ολόκληρο το ΣΚ που εξετάζεται κάθε φορά, συμπληρώνει τη σημασιολογική ανάλυση που καθίσταται δυνατή μέσω της εξέτασης των παραθεμάτων του κόμβου. Δήλον ότι, σε μια ανάλυση συμφράσεων, ως «κόμβοι» είναι δυνατόν να ορίζονται λεξικά συμπλέγματα, και όχι μόνον μεμονωμένες λέξεις²⁰. Στην παρούσα έρευνα, οι συμφραστικοί πίνακες αξιοποιήθηκαν επίσης στον εντοπισμό ορισμών για τους λεξικούς κόμβους. Εκ της φύσεώς τους, ως κείμενα ακαδημαϊκού λόγου, τα υπο-ΣΚ της παρούσας εργασίας χαρακτηρίζονται από πληθώρα *επεξηγηματικών δηλωτικών* (defining expositives – πβ. Pearson 1998: 116-119), δηλαδή από «ευθείες δηλώσεις σημασιολογικού και κειμενικώς λειτουργικού προσδιορισμού των καίριων γλωσσικών σημείων του εκφωνήματος» (Σαριδάκης 2012: xix).

Στην Εικ. 10 παρουσιάζονται τα 35 πρώτα παραθέματα ενός κόμβου (*ισχύος*) στα ελληνικά υπο-ΣΚ, με ανάλυση στο AntConc. Ο πίνακας είναι ταξινομημένος βάσει (απόλυτης) συχνότητας (Freq) εμφάνισης των παραθεμάτων. Είναι εμφανές (και αναμενόμενο) ότι σημαντικό ποσοστό των παραθεμάτων είναι γραμματικές λέξεις (βλπ. οικεία σημ. 18), οι οποίες και δεν λαμβάνονται υπ' όψιν σε σημασιολογικές έρευνες, όπως η παρούσα.

19. «Αναγνωρίζουμε τις λέξεις [Σ.Σ.: και τις σημασίες τους] από τις λέξεις με τις οποίες γειτνιάζει. [...] Οι συνήθεις παραθέσεις στις οποίες εμφανίζονται οι μελετώμενες λέξεις είναι, με απλά λόγια, η λεξική συνοδεία, το λοιπό λεξιλογικό υλικό στο οποίο ενσωματώνονται συνηθέστερα ή κατά πλέον χαρακτηριστικό τρόπο. Η παράθεση μίας λέξης [... είναι ...] η αμοιβαία προσδοκία της. [...] Οι παραθέσεις είναι πραγματικές λέξεις σε συνήθη γειτνίαση» (Firth 1951: 11, 12, 14 στο Σαριδάκης 2010: 115).

20. Στη στατιστική αξία των παραθέσεων εστιάζει πρωταρχικά το μοντέλο του Sinclair (1991: 105 κε). Εκτενέστερη ανάλυση των συμφραστικών πινάκων και της αξιοποίησής τους στην υπολογιστική εξέταση των σημασιών στο Σαριδάκης 2010: 128-136.

Concordance		Concordance Plot		File View	Clusters/N-Grams	Collocates
Total No. of Collocate Types: 1334					Total No. of Collocate To	
Rank	Freq	Freq(L)	Freq(R)	Stat	Collocate	
1	245	188	57	4.61037	της	
2	173	77	96	3.54035	και	
3	101	42	59	3.25569	του	
4	98	56	42	3.80742	την	
5	93	51	42	3.74399	η	
6	69	27	42	3.28183	των	
7	68	64	4	8.42301	ισορροπία	
8	48	45	3	8.35661	ισορροπίας	
9	42	21	21	5.95497	ισχύος	
10	40	18	22	4.46816	ως	
11	40	11	29	2.56669	το	
12	40	29	11	9.85911	πόλος	
13	38	8	30	3.83931	στο	
14	36	19	17	3.11196	με	
15	36	14	22	3.51097	για	
16	34	31	3	5.78468	διεθνούς	
17	33	12	21	3.40445	σε	
18	30	9	21	3.02926	είναι	
19	30	14	16	6.09357	βλέπε	
20	29	7	22	2.04891	να	
21	28	12	16	3.08150	ότι	
22	27	14	13	3.24680	στην	
23	26	10	16	2.60070	από	
24	24	7	17	2.84937	οι	
25	24	8	16	2.61689	ο	
26	20	6	14	2.41087	που	
27	20	11	9	3.69079	ή	
28	19	4	15	2.69425	τον	
29	19	9	10	3.04634	τις	
30	19	7	12	5.43461	μία	
31	17	3	14	2.79784	δεν	
32	16	12	4	5.35449	έννοια	
33	14	8	6	2.43188	τους	
34	14	4	10	2.35994	τα	
35	14	11	3	4.98277	πολιτικής	

Εικόνα 10. Τα 35 πρώτα παραθέματα του κόμβου *ισχύος*, στα ελληνικά υπο-ΣΚ.

Στην Εικ. 11 παρουσιάζονται οι 30 πρώτες συμφράσεις του («λημματοποιημένου»²¹) κόμβου *διεθνής ασφάλεια*, όπως καταγράφονται στα ελληνικά υπο-ΣΚ.

21. Βλπ. οικεία σημ. 17.

Concordance	Concordance Plot	File View	Clusters/N-Grams	Collocates	Word List	Keyword List
Concordance Hits 32						
Hit	KWIC					
1	ε τον οποίο θα επινοήσουμε ένα αποτελεσματικό σύστημα	διεθνούς ασφαλείας, ορμώμενοι από τη μορφή που ενδέχεται να έχει ο				
2	θέλουν να κατανοήσουν τις γεωπολιτικές διαστάσεις της	διεθνούς ασφάλειας πρέπει να αφομοιώσουν τις ουσιαστικές έννοιες της Γ				
3	ιχου στρατηγικού κλάδου του Διεθνούς Εμπορίου και της	Διεθνούς Ασφάλειας, είτε για τον συνδυασμό των ανωτέρω. Πάντως, στο				
4	ής Πολιτικής», «Διεθνείς Σχέσεις» και «Σπουδές	Διεθνούς Ασφαλείας», Κράτος, ισχύς, διακρατικό σύστημα και ι				
5	ελέτης του διεθνούς γίνεσθαι: τις λεγόμενες «Σπουδές	Διεθνούς Ασφαλείας». 8.1.2) Ένα τεράστιο, λοιπόν, πρόβλημα ασάφειας,				
6	λυσημίας παρουσιάζεται για την περίπτωση των «Σπουδών	Διεθνούς Ασφαλείας» οι οποίες διεκδικούν πανεπιστημιακές (άρα επιστ				
7	θέμα «Το Παρελθόν, το Παρόν και το Μέλλον των Σπουδών	Διεθνούς Ασφάλειας»625, το οποίο επεδίωξε την αξιολόγηση του πεδίου				
8	ίωσε την αξιολόγηση του πεδίου των λεγομένων «Σπουδών	Διεθνούς Ασφάλειας». Τα συμπεράσματα, όπως δηλώνουν οι δύο οργανωτές				
9	ικό ή μη, χαρακτήρα του πεδίου των λεγομένων «Σπουδών	Διεθνούς Ασφαλείας». Και για τον λόγο αυτό, θα παραθέσουμε τα κυριότε				
10	ωση ενός εκ των συμμετεχόντων του συνεδρίου626 ότι «η	διεθνής ασφάλεια δεν αποτελεί επιστημονικό κλάδο, αλλά πρόβλημα» (!)				
11	ν αποτελούν την βάση για πολλά σημαντικά ζητήματα της	διεθνούς ασφαλείας, η πολιτική επιστήμη θα εξακολουθήσει να κατέχει				
12	ότι ακριβώς αυτή «η διεπιστημονική φύση των «σπουδών	διεθνούς ασφαλείας» καθιστά εξαιρετικώς δυσχερές το εγχείρημα της εκ				
13	η στρατιωτική ιστορία». iii) Η αντίφαση των «Σπουδών	Διεθνούς Ασφαλείας» στην περί την «επιστημονικότητα» απαίτηση Από τ				
14	ων τα οποία αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα των σπουδών	διεθνούς ασφαλείας»630. Βεβαίως, θα ήθελα να παρατηρήσω ότι «τα όρια				
15	των αντικειμένων που αποτελούν τον πυρήνα των σπουδών	διεθνούς ασφαλείας» είναι ένα άλλο ζήτημα. Δεν θα πρέπει να επικαλού				
16	του επιστημονικού χαρακτήρος του πεδίου των «Σπουδών	Διεθνούς Ασφαλείας». Ο Colin Gray, τονίζοντας τον μη επιστημονικό χο				
17	στημονικό χαρακτήρα του πεδίου των λεγομένων «Σπουδών	Διεθνούς Ασφαλείας», υποστηρίζει ότι «οι στρατηγικές σπουδές στερο				
18	ς. (Jr.) & Lynn-Jones, Sean M., ότι δηλαδή «οι σπουδές	διεθνούς ασφαλείας, υπό τον ανωτέρω ορισμό, αποτελούν ένα νέο τομέα,				
19	ς.) Η αλληλεπικάλυψη και η ασάφεια του πεδίου «σπουδών	διεθνούς ασφαλείας» με αυτό των «Διεθνών Σχέσεων» in.a.) Η αλληλεπικ				
20	νοιες από την θεωρία των διεθνών σχέσεων στις σπουδές	διεθνούς ασφαλείας»634. Η επισήμανση, όμως, αυτή χρήζει σχολιασμού.				
21	τι να καλύψουν το θεωρητικό κενό στο πεδίο των σπουδών	διεθνούς ασφαλείας. Κάτι τέτοιο, όμως, καθιστά το πεδίο «άχρηστο» κο				
22	τι «η συντριπτική πλειονότητα των ειδικών στις σπουδές	διεθνούς ασφαλείας είναι Αμερικανοί. Συνεπώς, τα ζητήματα πολιτικής				
23	υργικότητα του ακαδημαϊκού κόσμου», τότε ο τομέας της	διεθνούς ασφαλείας θα ωφεληθεί από μια υγιή συζήτηση εν σχέσει με				
24	, έστω και ως τίτλος, το πεδίο των λεγομένων «Σπουδών	Διεθνούς Ασφαλείας» γίνεται εμφανέστερος όταν στο πλαίσιο του εν λόγ				
25	ικανοποιημένοι με την ονομασία του τομέα ως «σπουδών	διεθνούς ασφαλείας», αλλά «όμως χρησιμοποιήθηκαν πολλά άλλα ονόματα				
26	ν «τα στρατηγικά ζητήματα αποτελούν τμήμα των σπουδών	διεθνούς ασφαλείας», την στιγμή που «η ονομασία «στρατηγικά ζητήματα				
27	ων ή την σχέση μεταξύ της διεθνούς οικονομίας και της	διεθνούς ασφαλείας». Οι προβληματισμοί αυτοί προχώρησαν και στις ον				
28	σε «να προτείνουν την ονομασία του τομέα ως «σπουδών	διεθνούς ασφαλείας» καθιστά σαφές το γεγονός ότι τα σύγχρονα προβλ				
29	τό Αμερικανούς δημοσιολόγους και διανοητές επί θεμάτων	διεθνούς ασφαλείας, φθάνει να ομιλεί για την «Εκδίκηση της Γεωγραφία				
30	σεων» σε σχέση με το διαμορφούμενο πεδίο των «Σπουδών	Διεθνούς Ασφαλείας», προκαλούν σύγχυση και απομεινώνουν τον επιστημον				

Εικόνα 11. Στιγμιότυπο συμφραστικού πίνακα (κόμβος: διεθνής ασφάλεια) από τα ελληνικά υπο-ΣΚ.

Πέραν του περιβάλλοντος χρήσης του κόμβου, το οποίο καθοδηγεί το γλωσσικό αισθητήριο του ερευνητή στη στάθμιση των σημασιακών μεταβλητών του υποψήφιου λήμματος και στην αποτύπωσή τους, η προσεκτική παρατήρηση του πίνακα αναδεικνύει την ύπαρξη επεξηγηματικού δηλωτικού (expository) στη γραμμή 18. Η περαιτέρω ανάπτυξη (Εικ. 12) της συγκεκριμένης καταχώρισης, συμβάλλει στον ζητούμενο «ορισμό»:

προχωρώντας στην παρουσίαση του ουτέρου πυλινός της αντιφάσεως, θεωρούμε ότι αφορά στην αμφισβήτηση του επιστημονικού χαρακτήρος του πεδίου των «Σπουδών Διεθνούς Ασφαλείας». Ο Colin Gray, τονίζοντας τον μη επιστημονικό χαρακτήρα του πεδίου των λεγομένων «Σπουδών Διεθνούς Ασφαλείας», υποστηρίζει ότι «οι στρατηγικές σπουδές στερούνται ακεραιότητας ως πεδίο σπουδών, απέχοντας παρασάγγα από την ακεραιότητα του επιστημονικού τομέα, καθώς δεν δύνανται να διαχωρισθούν από τις διεθνείς σχέσεις (έναν άλλο κλάδο που δεν είναι επιστημονικός) και την πολιτική επιστήμη»631. Ο Gray, βασισζόμενος στο δεδομένο i) του «μη επιστημονικού χαρακτήρα του πεδίου» και ii) στο γεγονός που διαπιστώνουν και οι Nye, Joseph S. (Jr.) & Lynn-Jones, Sean M., ότι δηλαδή «οι σπουδές διεθνούς ασφαλείας, υπό τον ανωτέρω ορισμό, αποτελούν ένα νέο τομέα, ο οποίος αναπτύχθηκε μετά από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο» και ότι «η πρόοδος του έχει διακοπεί, ενώ η οριστική πνευματική ιστορία του κλάδου δεν έχει γραφτεί ακόμη», προχωρά πλέον και σε μια ακόμη, πολύ σκληρότερη διαπίστωση, συμφώνως προς την οποία «ένας τομέας διφορούμενου ακαδημαϊκού κύρους δεν ενδιαφέρεται συχνά να εντοπίσει την πνευματική του ιστορία»632].

Εικόνα 12. Ευρύτερο κειμενικό περιβάλλον κόμβου.

Στην Εικ. 13 παρουσιάζεται επί παραδείγματι ο πίνακας συμφράσεων ενός κόμβου (géoconomie) από το γαλλικό υπο-ΣΚ.

Query **géoéconomie** 49 (49.20 per million) ⓘ

Page 1 of 3 Go [Next](#) | [Last](#)

file2473372 important. Ce fondateur en France de la « **géoéconomie** » a aussi le souci des questions géopolitiques
file2473372 stratégiques, il est le fondateur des revues **Géoéconomie** et Sécurité globale. Sa formation d'économiste
file2473372 2008 de la crise financière mondiale, la **géoéconomie** prend une importance tout à fait nouvelle
file2473372 Yves Lacoste - C'est ce que vous appelez la **géoéconomie** , là où territoires et marchés se rencontrent
file2473372 on entre désormais dans la sphère de la **géoéconomie** , c'est-à-dire un espace où chaque affrontement
file2473372 et économie se mêlent de plus en plus. La **géoéconomie** est une nouvelle réalité, à bien des égards
file2473372 celle de la barbarie. L'avènement de la **géoéconomie** Le monde devient aujourd'hui de plus en
file2473372 ouverture d'une ère nouvelle, celle de la **géoéconomie** . C'est-à-dire ? Avec la globalisation et
file2473372 autres fonctionnaires. Cette expression de « **géoéconomie** » est récente. Vous avez d'ailleurs été
file2473372 1997 - une revue trimestrielle intitulée **Géoéconomie** ; elle existe toujours et en est, je crois
file2473372 l'idée de lancer une revue centrée sur la **géoéconomie** . Vous avez trouvé l'idée excellente et
file2473372 votre appui et de vos encouragements. Et la **géoéconomie** ... Vous avez raison, revenons maintenant
file2473372 Vous avez raison, revenons maintenant à la **géoéconomie** stricto sensu. Si l'on essaie de la définir
file2473372 définir plus précisément, je dirai que la **géoéconomie** est l'analyse des stratégies d'ordre économique
file2473372 Voilà pour la définition. J'ajoute qu'en **géoéconomie** , on s'interroge sur les relations entre
file2473372 interroger sur les similitudes éventuelles entre **géoéconomie** et ce que d'aucuns nomment « guerre économique
file2473372 qui relie la « guerre économique » à la **géoéconomie** - la conflictualité entre partenaires associée
file2473372 outils utilisés par ces mêmes acteurs. La **géoéconomie** évacue à notre sens toute la rationalité
file2473372 guerre économique ». Cette approche par la **géoéconomie** a-t-elle été développée hors de France?
file2473372 travers ses livres, a popularisé le mot de **géoéconomie** et montré combien l'Amérique avait besoin

Εικόνα 13. Συμφράσεις κόμβου (*géoéconomie*) στο γαλλικό υπο-ΣΚ (SketchEngine).

Στην Εικ. 14 παρουσιάζεται αντιστοίχως ο πίνακας συμφράσεων ενός κόμβου (*Geopolitics*) από το αγγλικό υπο-ΣΚ.

Query **geopolitics** 292 (1,451.80 per million) ⓘ

Page 1 of 15 Go [Next](#) | [Last](#)

file2848129 INTRODUCTION Thinking critically about **geopolitics** Gearóid Ó Tuathail All concepts have histories
file2848129 histories and geographies and the term “ **geopolitics** ” is no exception. Coined originally in
file2848129 scientist named Rudolf Kjellen, the word “ **geopolitics** ” has had a long and varied history in the
file2848129 Coming up with a specific definition of **geopolitics** is notoriously difficult, for the meaning
file2848129 difficult, for the meaning of concepts like **geopolitics** tends to change as historical periods and
file2848129 periods and structures of world order change. **Geopolitics** is best understood in its historical and
file2848129 and other imperialist thinkers understood **geopolitics** as that part of Western imperial knowledge
file2848129 During the later years of the Cold War, **geopolitics** was used to describe the global contest
file2848129 political map (Hepple, 1986). Since then **geopolitics** has enjoyed a revival of interest across
file2848129 the world political map. One reason why **geopolitics** has become popular once again is that it
file2848129 comprehensive visions of the world political map. **Geopolitics** addresses the “big picture” and offers
file2848129 subjective and ideological. In addition, **geopolitics** is of interest to certain people because
file2848129 Many decision makers and analysts come to **geopolitics** in search of crystal ball visions of the
file2848129 visionaries vie with each other to delimit a “new **geopolitics** .” For some, the end of the Cold War has
file2848129 structure of the planet. For others, the “new **geopolitics** ” describes a world dominated no longer
file2848129 intellectual and policy maker, the “new **geopolitics** ” is not geo- economics but ecological politics
file2848129 there are many competing visions of the “new **geopolitics** .” In compiling a **Geopolitics** Reader for
file2848129 of the “new geopolitics.” In compiling a **Geopolitics** Reader for the very first time, we have
file2848129 illuminating examples of the old and the new **geopolitics** , the historical geopolitics of the early
file2848129 and the new geopolitics, the historical **geopolitics** of the early twentieth century as well

Εικόνα 14. Συμφράσεις κόμβου (*Geopolitics*) στο αγγλικό υπο-ΣΚ (SketchEngine).

Τέλος, από τους συμφραστικούς πίνακες, διευκολύνεται σημαντικά ο εντοπισμός χαρακτηριστικών παραδειγμάτων χρήσης των όρων, όπως αυτά συμπεριλαμβάνονται στον τελικό ορολογικό πόρο.

2.4.5. Συγκρότηση ορολογικού πόρου

2.4.5.1. Εννοιολογική τεκμηρίωση και σύνθεση του υλικού σε πίνακα δεδομένων

Τα δεδομένα από όλα τα προηγούμενα στάδια, και αφού η ομάδα εργασίας κατέληξε στα λήμματα που θα συμπεριλαμβάνονταν στον ορολογικό πόρο, συγκεντρώθηκαν σε φύλλο εργασίας του Calc. Καθώς στόχος (παραδοτέο) της έρευνας είναι ο κατάλογος όρων Γεωπολιτικής, σε δομή προσιτή στον μέσο χρήστη ορολογικών πόρων και συστημάτων (π.χ. IATE²²), κάθε εγγραφή περιλαμβάνει τα εξής κύρια πεδία και μεταδεδομένα:

1. **EL.** Στο πεδίο καταχωρίζονται λημματοποιημένα οι όροι (μονολεκτικοί, διλεκτικοί, κ.λπ.) από όλα τα ελληνικά υπο-ΣΚ. Ως «όροι» λογίζονται κυρίως τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν κεντρικές έννοιες του πεδίου, όπως και διλεκτικές ή πολυλεκτικές δομές που λειτουργούν καταδηλωτικά σε οριοθετημένες οντότητες (σημασίες). Στο πεδίο έχουν συμπεριληφθεί, επίσης, επίθετα τα οποία έχουν βαρύνουσα προσδιοριστική ισχύ στο συγκεκριμένο πεδίο, τόσο οντολογικώς όσο και στατιστικώς (π.χ. *γεωγραφικός*).

2. **Definition_EL.** Στο πεδίο καταχωρίζονται οι ορισμοί που συντέθηκαν για τους όρους της Ελληνικής, συγκεντρώνοντας και συνθέτοντας:

(α) τους ορισμούς που παρατίθενται στα υπο-ΣΚ της παρούσας έρευνας, αυτοτελείς, σε παράφραση ή σε απόδοση, αναλόγως της περιπτώσεως,

(β) πληροφορίες σχετικές με τη σημασιακή υπόσταση των λημμάτων, που αντλήθηκαν από τρίτα έργα αναφοράς στο πεδίο και από επιστημονικούς πόρους του Διαδικτύου,

(γ) σημασιολογικά δεδομένα και ευρήματα από εννοιολογικώς συγγενείς όρους στις άλλες γλώσσες των υπο-ΣΚ της παρούσας εργασίας,

(δ) παρατηρήσεις σημασιολογικής υφής από τον συντονιστή και τον επιστημονικό υπεύθυνο του έργου.

Για τη στάθμιση των κριτηρίων συμπερίληψης και προσδιορισμού των καταχωριζόμενων σημασιών, όπως και για την περαιτέρω σημασιολογική τεκμηρίωση των λημμάτων έχει ακολουθηθεί εν γένει η μεθοδολογία του Saridakis 2000. Οι καταχωρίσεις του πεδίου υπόκεινται (και κατ' αυτή την έννοια, είναι «ανοικτές») σε μελλοντική συμπλήρωση και πιθανή βελτίωση, τόσο από την ερευνητική ομάδα, σε μεταγενέστερα στάδια ανάπτυξης του ορολογικού πόρου, όσο και κατόπιν υποδείξεων των χρηστών του.

3. **Βλπ. και.** Στο πεδίο καταχωρίζονται, ως παραπομπές, σημασιακώς συναφείς όροι (λήμματα) που έχουν συμπεριληφθεί στον ορολογικό πόρο. Η λογική των «εσωτερικών» παραπομπών αυτών είναι εννοιακή, γίνεται μη αυτόματα, και ακολουθεί εν γένει τη δομή που προτείνεται στο Σαριδάκης 1999.

4. **Collocates_EL.** Στο πεδίο καταχωρίζονται τα κύρια παραθέματα του (χειροκίνητα λημματογραφημένου) όρου (προσδιοριστικά λεξήματα [content words]) δεξιά και αριστερά του κόμβου (5L, 5R) σε φθίνουσα σειρά συχνότητας. Στις περισσότερες εγγραφές, το πεδίο περιλαμβάνει πληθώρα δεδομένων, με τους κατάλληλους οριοθέτες (delimiters).

5. **Frequency_EL.** Στο πεδίο καταχωρίζεται αθροιστικά η απόλυτη συχνότητα στα εξετασθέντα υπο-ΣΚ όλων των τύπων (types) κάθε λήμματος. Καίτοι η συγκεκριμένη πληροφορία δεν δημοσιεύεται ευρέως στον διαδικτυακό πόρο, καθώς η στατιστική σημαντικότητα κάθε λήμματος εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων, ενώ τα μεγέθη των υπο-ΣΚ²³ δεν είναι της ίδιας τάξεως και, άλλως τε, η πληροφορία συχνότητας δεν είναι ευρύτερα αξιοποιήσιμη από τους τελικούς χρήστες του ορολογικού πόρου, εν τούτοις αποτελεί χρήσιμο οδηγό για τους ερευνητές στο πεδίο, σε αυτήν ή σε μετέπειτα φάση αξιοποίησης και ανάπτυξης του ορολογικού πόρου.

6. **Concordances_EL.** Στο πεδίο έχουν καταχωριστεί οι χαρακτηριστικές συμφράσεις του λήμματος, όπως αντλούνται από τα ελληνικά υπο-ΣΚ, κατά τρόπον ώστε (α) να στοιχειοθετείται, κατά το δυνατόν επαρκώς, το περιεχόμενο του πεδίου ορισμού του λήμματος (Definition_EL) με αναδρομή σε αυθεντικές συνθήκες χρήσης του λήμματος εντός του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο εμφανίζεται, και (β) να συμπληρώνονται, κατά μία έννοια, οι πληροφορίες των τυπικών ορισμών, καθώς η προέλευση των δεδομένων είναι αυθεντικά κείμενα ειδικών στο πεδίο (authoritative texts²⁴), και λαμβάνοντας υπ' όψιν τη στόχευση του αναπτυχθέντος ορολογικού πόρου.

22. InterActive Terminology for Europe. Πρόκειται για την πολυγλωσσική βάση ορολογικών δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής <<http://iate.euroopa.eu>>.

23. Η στατιστική σημαντικότητα προκύπτει κυρίως από τη μεταβλητή *keyness*. Ωστόσο, η συγκεκριμένη πληροφορία δεν είναι μεθοδολογικά χρήσιμη σε περαιτέρω στάδια έρευνας, καθώς για κάθε γλώσσα έχουν χρησιμοποιηθεί διαφορετικά ΣΚ αναφοράς, όπως και διαφορετικά εργαλεία και αλγόριθμοι ανάλυσης. Εξ αυτού, η πληροφορία *keyness* δεν είναι συγκρίσιμη μεταξύ των υπο-ΣΚ.

24. Βλπ. και σημ. 11.

7. **FR.** Στο πεδίο συμπεριλαμβάνονται οι όροι της Γαλλικής, όπως έχουν επιμεριστεί ακολουθώντας την παρούσα μεθοδολογία στα γαλλικά υπο-ΣΚ, οι οποίοι έχουν αντιστοιχισθεί σημασιολογικά και εννοιολογικά με τους όρους της Ελληνικής.

8. (**Definition_FR**), 9. (**Collocates_FR**), 10. (**Frequency_FR**), 11. (**Concordances_FR**). Ως προς το περιεχόμενό τους, τα πεδία είναι αντίστοιχα των πεδίων 2, 4, 5 και 6, με αναφορά πλέον στους όρους της Γαλλικής.

12, 13, 14, 15, 16. Τα πεδία χρησιμοποιούνται για τους όρους της Αγγλικής και είναι αντίστοιχα των πεδίων 7-11.

17. **Remarks.** Το πεδίο χρησιμοποιείται για γενικές σημασιολογικές παρατηρήσεις, σε ενοποιημένη δομή και μορφή. Σε αρκετές περιπτώσεις, στο πεδίο περιλαμβάνονται δεσμοί υπερκειμένου (*hyper-links*) σε εξωτερικούς, ευρέως διαθέσιμους, εγκυκλοπαιδικούς πόρους, κυρίως του Διαδικτύου (π.χ. Wikipedia).

2.4.5.2. Δημοσίευση του ορολογικού πόρου και του ΣΚ

Η δημοσίευση του ορολογικού πόρου υλοποιείται σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση, τα δεδομένα μεταφέρθηκαν σε δομή *html* και δημιουργήθηκαν τρία ευρετήρια (ένα για κάθε γλώσσα του ΣΚ). Στην δεύτερη φάση, της οποίας η τεχνική υλοποίηση έχει ολοκληρωθεί, τα δεδομένα (επιμελημένα, έπειτα και από τις παρατηρήσεις και προσθήκες των χρηστών του ορολογικού πόρου) θα μεταφερθούν σε σχεσιακή δομή *MySQL*. Η πρόσβαση στη δομή αυτή εξασφαλίζεται με εργαλείο *php* (*phpMyEdit*), τόσο για την επιμέλεια (*editing*) και προσθήκη νέων δεδομένων, όσο και για την ιεραρχημένη και ελεύθερη πρόσβαση σε αυτά μέσω του Διαδικτύου. Το περιβάλλον εργασίας (*επιμέλεια και πρόσβαση*) διαμορφώνεται σε πλατφόρμα *WordPress*. Για τη δημοσίευση του πόρου στο Διαδίκτυο συντέθηκε υπολογιστικό σύστημα αποκλειστικής χρήσης (*dedicated*) σε περιβάλλον *Linux* με τις εξής πρόσθετες (και βασικές για τούτο) μονάδες: *MySQL server*, *phpMyEdit*, *phpMyadmin*, *Apache server*, *Wordpress*. Η πλατφόρμα που αναπτύχθηκε υποστηρίζει αναζήτηση σε οποιοδήποτε πεδίο, με πλήρες ή μερικό ερώτημα (*query*), όπως και αναζήτηση πλήρους κειμένου (*full-text search*) στο σύνολο των πεδίων, μέσω του *Cron*.

Παράλληλα, υλοποιείται η λογική υποδομή πρόσβασης στα δεδομένα των ΣΚ μέσω του Διαδικτύου και, συγκεκριμένα, ανάκτησης λεξιλογίου, παραθεμάτων και συμφράσεων του κειμενικού υλικού. Τα μεταδεδομένα του ΣΚ, όπως και οι πληροφορίες πρόσβασης σε αυτό, θα ενσωματωθούν στην υποδομή γλωσσικών πόρων, τεχνολογιών και υπηρεσιών *CLARIN*²⁵. Το λογισμικό πρόσβασης στο ΣΚ της παρούσας εργασίας θα χρησιμοποιηθεί στο μέλλον για την πρόσβαση και σε άλλα εξειδικευμένα ΣΚ που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των ερευνών του Εργαστηρίου Κοινωνιογλωσσολογίας, Τουρκικής γλώσσας, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του ΕΚΠΑ.

3. Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα αποτελεί εφαρμοσμένη εργασία στο πεδίο της Ορολογίας (και κατ' ακολουθία, Ορογραφίας) στο επιστημονικό πεδίο της Γεωπολιτικής. Για την υλοποίησή της, η ομάδα έργου, υπό την καθοδήγηση του συντονιστή, αξιοποίησε στο έπακρο την τρέχουσα επιστημονική, μεθοδολογική και τεχνική γνώση στα πεδία της Γλωσσολογίας Σωμάτων Κειμένων, της Ορολογίας και της Πληροφορικής, σε ό,τι αφορά στη δημιουργία και άντληση πολυσυλλεκτικής πληροφορίας, ορογραφικής και σημασιολογικής. Το τελικό πρακτικό παραδοτέο της έρευνας (ο ορολογικός πόρος) έχει αναπτυχθεί ακολουθώντας εμπειρική ευρετική μεθοδολογία που βασίζεται σε αυθεντικά κειμενικά δεδομένα και καθοδηγείται από αυτά, ενώ αποτελεί την πρώτη δημοσιευμένη ορογραφική προσπάθεια, σε ειδικό θεματικό πεδίο στην ελληνόγλωσση ορολογία, υπό αυτό το διεπιστημονικό και συνθετικό πρίσμα.

Σε καθαρά μεθοδολογικό πλαίσιο, δείχθηκε εμπράκτως η δυνατότητα αξιοποίησης σχετικώς μικρών, εξειδικευμένων σωμάτων κειμένων για την άντληση ορολογικής και σημασιολογικής πληροφορίας, υπό την προϋπόθεση τα σώματα κειμένων αυτά να είναι αντιπροσωπευτικά του πεδίου, στο επίπεδο του ακαδημαϊκού λόγου.

Ο αναπτυχθείς ορολογικός πόρος στο πεδίο της Γεωπολιτικής προβλέπεται να εμπλουτισθεί στο μέλλον, διευρύνοντας το ΣΚ με την προσθήκη νέων κειμένων και εμπλουτίζοντας το ήδη δημοσιευθέν ορολογικό υλικό. Επίσης, δεδομένου ότι το ΣΚ, εν συνόλω, συγκροτήθηκε επί τη βάση ρητών και επαναχρησιμοποιήσιμων (*reusable*) κριτηρίων επιλογής, στοχεύεται να αναπτυχθεί περαιτέρω, καθιστάμενο ΣΚ υπό παρακολούθηση (*monitor corpus*). Η άντληση λεξικογραμματικών πληροφοριών από το ΣΚ θα εξασφαλιστεί μέσω ειδικού λογισμικού, το οποίο αναπτύσσεται για το σκοπό αυτό και προβλέπεται να αξιοποιηθεί για την πρόσβαση και σε άλλα εξειδικευμένα ΣΚ που συγκροτούνται υπό την ευθύνη του υπογράφοντος.

---

25. <www.clarin.gr>.

Δήλον τέλος ότι η εδώ δεικνυόμενη μεθοδολογία, όσο και διαδικαστική πορεία, μπορεί να ακολουθηθεί με ελάχιστες προσαρμογές, για την άντληση και τεκμηρίωση ορολογικού υλικού, οποιουδήποτε άλλου ειδικού επιστημονικού πεδίου.

4. Βιβλιογραφικές αναφορές

- Beaugrande, R. de, Dressler, W. 1994. *Introduction to Text Linguistics*. London: Longman.
- Bondi, M. 2010. Perspectives on keywords and keyness. In: Bondi, M., Scott, M. (eds). *Keyness in texts*. Amsterdam: John Benjamins, 1-20.
- Cabré, M.T. 1999. *Terminology. Theory, methods and applications*. Amsterdam: John Benjamins.
- Catford, J. 1965. *A linguistic theory of translation*. London: OUP.
- Firth, J.R. 1951 [1935]. *The technique of Semantics*. *Transactions of the Philological Society* 34(1)-2008, 36-73.
- Gabrielatos, C., Marchi, A. 2012. Keyness. Appropriate metrics and practical issues. *CADS 2012*. University of Bologna <<http://goo.gl/P2f6mp>>.
- Kennedy, G. 1998. *An introduction to Corpus Linguistics*. London: Longman.
- Kilgariff, A., Jakubíček, M., Kovář, V., Rychlý, P., Suchomel, V. (2014). Finding terms in corpora for many languages with the Sketch Engine. *Proc of the Demonstrations at the 14th Conf of the European Chapter of the ACL*. Gothenburg, 26-30 April 2014, 53-56 <<http://goo.gl/P2f6mp>>.
- Newmark, P. 1988. *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.
- Pearson, J. 1998. *Terms in context*. Amsterdam: John Benjamins.
- Rey, A. 1992. *La terminologie: noms et notions*, 2e édition, Paris: PUF.
- Rondeau, G. 1984. *Introduction à la terminologie*. Québec: Gaëtan Morin.
- Sager, J. 1990. *A practical course in terminology processing*. Amsterdam: John Benjamins.
- Sager, N. 1986. Sublanguage: Linguistic phenomenon, computational tool. In: Grishman, R., Kittredge, R. (eds). *Analysing language in restricted domains: Sublanguage description and processing*. London: Taylor & Francis, 1-16.
- Saridakis, I.E. 2000. Terminology and terminography in the modern translation environment: A case study on terminology extraction and documentation. *Proc 1st Int Conf on Specialized Translation*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 186-189.
- Saridakis, I.E. 2016. Golden Dawn and the traits of extreme right-wing discourse amidst the Greek crisis. In: Hatzidaki, O., Goutsos, D. (eds.). *Crisis and conflict in contemporary Greece*. Discourse Approaches to Politics, Society and Culture. Amsterdam: John Benjamins (υπό έκδοση).
- Sinclair, J. 1991. *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: OUP.
- Sinclair, J. 1996. *EAGLES Preliminary Recommendations on Corpus Typology*. Eagles Document EAG-TCWG-CTYP/P (version of May, 1996).
- Sinclair, J. 2004. *Trust the text*. London: Routledge.
- Sinclair, J., Jones, S., Daley, R. 1970. *English lexical studies. OSTI Report*.
- Stubbs, M. 1995. Collocations and semantic profiles: On the cause of the trouble with quantitative studies. *Functions of Language*. 2(1)-1995, 23-56.
- Stubbs, M. 1996. *Text and corpus analysis*. Malden, MA: Blackwell.
- Stubbs, M. 2010. Three concepts of keywords. In: Bondi, M., Scott, M. (eds). *Keyness in texts*. Amsterdam: John Benjamins, 21-42.
- Teubert, W., Čermáková, A. 2007. *Corpus Linguistics. A short introduction*. London: Continuum.
- Tidemann, J. 2011. *Bitext alignment*. San Francisco: Morgan & Claypool.
- Κωστοπούλου, Γ. 1999. *Η διδακτική της μετάφρασης των ειδικών πραγματολογικών κειμένων*. ΜΔΕ, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Κωστοπούλου, Γ. Σαριδάκης, I.E. 2003. Κειμενογλωσσολογία και Μετάφραση: ο παράγοντας της προθετικότητας και η συμβολή του στη μεταφραστική διαδικασία. *Πρακτικά του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας*.
- Μάζης, I.Θ. 2012. *Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το νεοθετικιστικό πλαίσιο*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1994. *Η Γλώσσα ως αξία. Το παράδειγμα της Ελληνικής*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σαριδάκης, I.E. 1999. *Μεθοδολογική προσέγγιση της ορογραφικής διαδικασίας: Η δόμηση αγγλοελληνικού καταλόγου αμυντικών όρων*. Διδακτορική Διατριβή. τ. I. Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Κέρκυρα.
- Σαριδάκης, I.E. 2010. *Σώματα Κειμένων και Μετάφραση. Θεωρία και εφαρμογές*. Γλώσσα και Πολιτισμός 1. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Σαριδάκης, I.E. 2011. Παράλληλα και συγκρίσιμα Σώματα Κειμένων στη Μετάφραση: Θεωρητικός προβληματισμός, ερευνητικοί και διδακτικοί στόχοι. *Civitas Gentium* 1.1, 131-158.
- Σαριδάκης, I.E. 2012. *Μεταφραστικό επίμετρο*. Στο: Cassese, A. *Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Gutenberg, xiii-xxxv.